

KONSEKVENsutREDNING FOR KÅJA KRAFTVERK, NORD-FRON

Fagrapport for kulturminner og kulturmiljøer

Guro Fossum

KULTURHISTORISKE RAPPORTER 2011 / 1
Oppland Fylkeskommune, Lillehammer

Utgiver: Oppland fylkeskommune

År: 2011

Tittel: Konsekvensutredning for Kåja kraftverk, Nord-Fron kommune. Fagrapport for kulturminner og kulturmiljøer.

ISSN:

Redaksjonskomité:

Trykk:

INNHold

SAMMENDRAG	5
1. BAKGRUNN FOR UTREDNINGSARBEIDET	7
1.1. Tiltaksbeskrivelse	7
1.2. Saksgang	7
1.3. Samordning av KU og undersøkelsesplikten	9
1.4. 0-alternativet og relevante planer	9
1.5. Definisjoner	10
2. MÅL OG METODE	11
2.1. Målsetning	11
2.2. Grunnlag	11
2.3. Verdivurdering	11
2.4. Omfangsvurdering	12
2.5. Konsekvensvurdering	12
2.6. Influensområdet	12
3. LANDSKAP OG KULTURHISTORIE	13
3.1. Landskapet	13
3.2. Kulturhistorie	13
4. KULTURMILJØ: VERDI, OMFANG- OG KONSEKVENSVURDERINGER	18
4.1. Om kulturmiljøene	18
4.2. KM1: Øyom (166/1)	18
4.3. KM 2: Nermoen og Gjota (257/7 og 258/15)	20
4.4. KM 3: Kullgropene på furumoene	22
4.5. KM 4: Ytre Odden (246/66)	23
4.6. KM 5: Sødorpkyrkja	24
4.7. KM 6: Sundet	26
4.8. KM 7: Sundbrua/Sundsted	28
4.9. KM 8: Ødegården	28
4.10. KM 9: Byre	29
4.11. KM 10: Stasjonsområdet	31
4.12. KM 11: Sødorp	32

5.	AVSLUTTENDE KOMMENTARER	35
	LITTERATUR OG KILDER	37
	BILDER OG TABELLER	39
	VEDLEGG	40

SAMMENDRAG

I forbindelse med søknad om konsesjon for Kåja kraftverk i Gudbrandsdalslågen ved Vinstra sentrum i Nord-Fron kommune, er det utarbeidet en konsekvensutredning for kulturminner og kulturmiljøer i tiltaks- og influensområdet.

Tiltaket ligger ikke i direkte konflikt med noen kjente automatisk fredete kulturminner. Tiltaket er planlagt i et område som må karakteriseres som relativt utbygd. Konfliktnivået må derfor anses som lavt. De største inngrepene vil hovedsakelig komme i områdene sør for Sundbrua. Endring av Lågens karakter og vannstand nord for Sundbrua, antas å ha begrensede konsekvenser for de kulturmiljøene som ligger i jordbruksområdene nord og øst for Sorperoa og nord for Vinstra sentrum. Influensområdet er derfor definert noe snevrere her.

Analysen er utført på bakgrunn av metodikk for vurdering av ikke-prissatte konsekvenser beskrevet i Statens vegvesens *Håndbok 140: konsekvensanalyser* og retningslinjer i Riksantikvarens veileder *Kulturminne og kulturmiljø i konsekvensutgreiingar* (2003). Vurderingene er gjort opp mot 0-alternativet; dagens tilstand i tillegg til vedtatte reguleringsplaner og reguleringsplaner på høring. Dette betyr at den planlagte E6-traseen er tatt med i vurderingen. Denne traseen vil gå på vestsiden av Lågen og berører flere av kulturmiljøene som er nevnt i denne utredningen.

Det er definert 11 kulturmiljøer innenfor tiltaks- og influensområdet. Det er foretatt verdi, omfangs- og konsekvensvurderinger av de ulike kulturmiljøene. Disse er oppsummert i tabellen nedenfor.

KULTURMILJØ	VERDI	OMFANG	KONSEKVENS
KM1: Øyom	Middels til stor	Lite negativt	Liten negativ (-)
KM2: Nermoen og Gjota	Liten	Middels negativ	Ubetydelig til liten negativ (0/-)
KM3: Kullgropene på furumoene	Middels til stor	Intet	Ubetydelig (0)
KM4: Ytre Odden	Liten	Intet	Ubetydelig (0)
KM5: Sødorpyrkra	Middels til stor	Lite negativt til intet	Ubetydelig til liten negativ (0/-)
KM6: Sundet	Liten til middels	Intet	Ubetydelig (0)
KM7: Sundbrua/Sundsted	Liten	Stort negativt	Liten negativ til ubetydelig (-/0)
KM8: Ødegården	Middels	Intet	Ubetydelig (0)
KM9: Byre	Middels	Intet	Ubetydelig (0)
KM10: Stasjonsmiljøet	Middels til stor	Intet	Ubetydelig (0)
KM11: Sødorp	Stor	Lite negativt til intet	Liten negativ til ubetydelig (-/0)

Tabell 1: Oppsummeringstabell.

1. BAKGRUNN FOR UTREDNINGSARBEIDET

1.1. TILTAKSBESKRIVELSE

Opplandskraft DA planlegger å bygge Kåja kraftverk i Gudbrandsdalslågen (Lågen) ved Vinstra sentrum i Nord-Fron kommune. Utbyggingen er en videreføring av tidligere planer for utnytting av fallene i Øyom og Odden kraftverker, som tidligere er behandlet i forhold til Samlet Plan (St.meld. nr. 63 (1984-1985)). Disse kraftverkene ble da plassert i Kategori I, det vil si prosjekter som kan konsesjonssøkes. Kåja kraftverk er gitt forenklet behandling i Samlet plan og Direktorat for naturforvaltning (DN) har gitt klarsignal til at prosjektet kan konsesjonsbehandles. Det er lagt til grunn at det endrede prosjektet ikke medfører konfliktnivå i forhold til Øyom og Odden kraftverker.

Utbyggingen av Kåja kraftverk skal utnytte 12-14 meter av fallet ved Vinstra sentrum og skal gi en årlig kraftproduksjon på 125 – 135 GWh. Kraftverket skal bestå av en betongdam der kraftverksinntaket er plassert i et inntaksbasseng. Damanlegget vil gå over Lågen nedenfor utløpet til Vinstra elv. Etableringen av damanlegg vil medføre en endring av Lågens karakter i det berørte området. Dammen vil heve vannstanden med 7-8 meter ved damstedet og elven går fra å være en strømmende elv til å bli en innsjø omtrent 3 kilometer oppstrøms dammen. Tilsvarende vil gjelde for Vinstra elv i en lengde av mellom 600 – 1000 meter. Det er videre planlagt å kanalisere en elvestrekning på 1000 – 1300 meter nedstrøms dammen. Deler av Lågen vil dermed bli tørrlagt.

Tiltaket innebærer etablering av flomvoller på østsiden av Lågen, langsmed store deler av Vinstra sentrum, og på sørsiden av Vinstraelva. Graving/sprenging av dam, avløpskanal og fossenakke vil generere overskuddsmasse som skal benyttes til å heve og sikre flomutsatte områder. Det er foreslått fire massedeponiområder; et ved Svartholstjønnå nordøst for Øyom (266/1), et på Storøya, et på østsiden av Lågen i tilknytning til flomvoll og et på furumoen nordvest for Vinstraelva. I tillegg kommer riggområde og veger som planlegges på begge sider av Lågen. Det er planlagt ny tilkomstveg fra eksisterende veg på vestsiden og videre på flomvollen sør for Vinstraelva. Denne

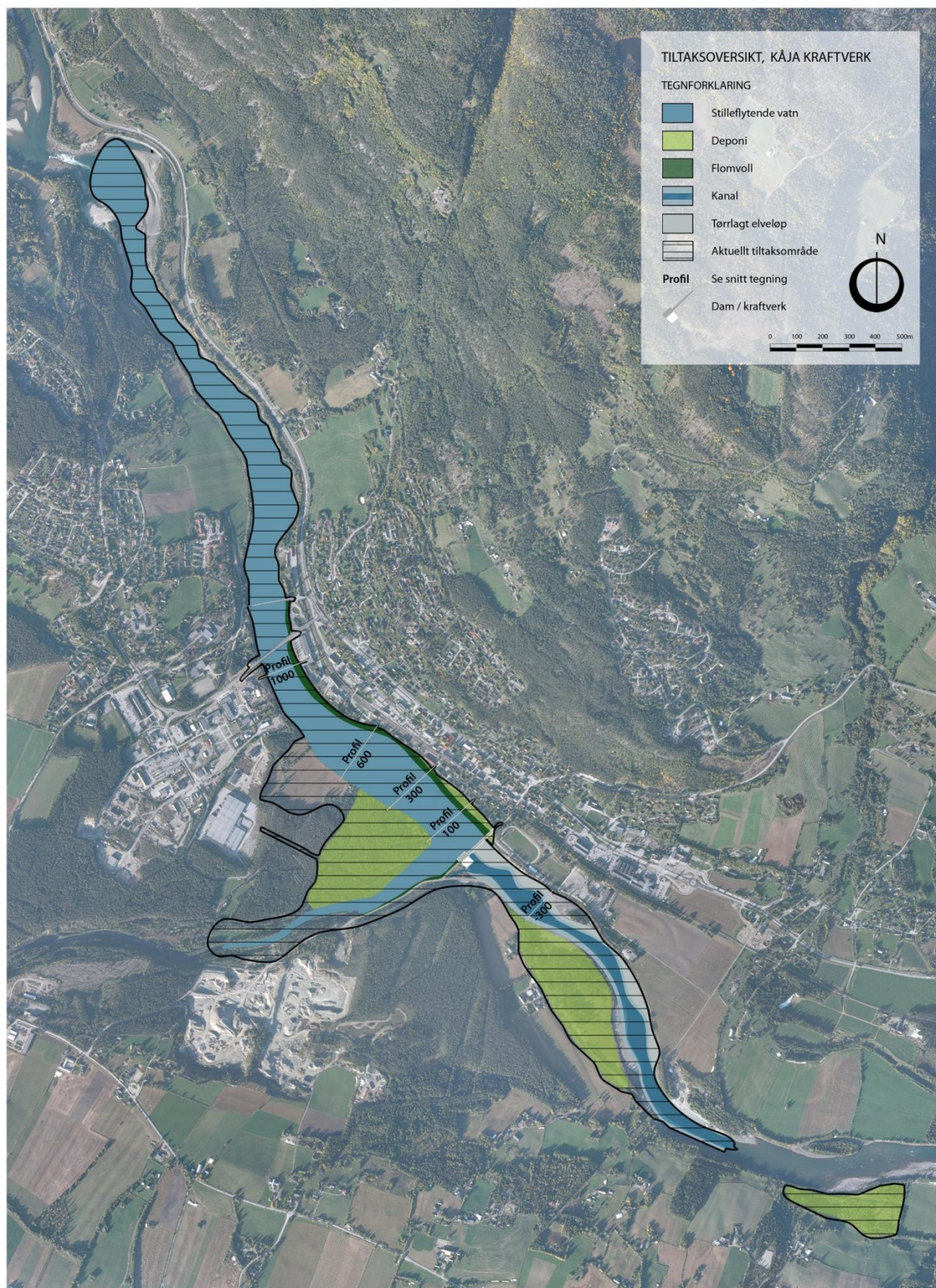
vegen skal knyttes til Vinstra sentrum på østsiden via bru over damanlegget. Kraftverket planlegges tilknyttet eksisterende 66 kV ledning fra Vinstra transformatorstasjon til Nedre Vinstra kraftverk. Eksisterende ledningsnett over Lågen vil erstattes av kabler lagt i dammen. Se neste side for tiltaksskisse.

Dimensjonen av de ulike tiltakene er beskrevet nokså grovt i meldingen. Det er ikke skissert hvordan massedeponiene skal formes og det er heller ikke oppgitt noen volumberegninger. Det er heller ikke utarbeidet alternative løsninger i prosjektet. Dersom andre plasseringer av rigg, deponiområder og lignende gjør seg gjeldende, må disse utredes på nytt.

1.2. SAKSGANG

Forskriften om konsekvensvurderinger (FOR 2009-06-26, nr 855) er fastsatt med hjemmel i plan- og bygningslovens § 4-2 og § 14-6. Med *"en årlig produksjon over 40 GWh"*, utløser utbyggingen av Kåja Kraftverk ved Vinstra krav om konsekvensutredning (KU), jf. forskriftens § 4, bokstav g, Vedlegg I, pkt 15. Formålet med en KU er å utrede virkningene av tiltak som kan ha vesentlige konsekvenser for miljø, naturressurser eller samfunn. En KU skal sikre at disse virkningene blir tatt i betraktning under planlegging av tiltaket og på hvilke vilkår tiltaket kan gjennomføres. Tiltakshaver skal utforme en melding med forslag til utredningsprogram. Ansvarlig styresmakt skal kunngjøre og sende meldingen med forslaget til utredningsprogrammet på høring. På bakgrunn av innspill i høringen fastsetter ansvarlig styresmakt et endelig utredningsprogram. Søknad med ferdig utarbeidet konsekvensutredning skal sendes på høring til berørte myndigheter og interesseorganisasjoner og legges ut til offentlig ettersyn. Plan- eller tillatelsesmyndigheten skal vurdere og i nødvendig grad fastsette vilkår for å avbøte og begrense vesentlige negative virkninger av planen eller tiltaket. For utbygging av vannkraft og kraftlinjer er tillatelsesmyndigheten Norges vassdrags- og energidirektorat (NVE).

I brev datert 4.3.2010 varslet NVE om mottatt melding med forslag om utredningsprogram for Kåja kraftverk, utarbeidet av Opplandskraft DA. I forslag til utredningsprogram står det følgende om kulturminner og kulturmiljøer:

Figur 1: Tiltaksskisse. Utarbeidet av Opplandskraft D.A.

”Alle områder hvor det kan være aktuelt å gjennomføre fysiske tiltak som graving, bygging eller sprengning skal befares og vurderes i forhold til automatisk fredete kulturminner, nyere tids kulturminner og eldre kulturmiljøer. Eventuelle funn skal beskrives og merkes av på kart. Undersøkelsesplikten etter Kml. § 9 skal avklares med Oppland fylkeskommune, og utredningen skal danne grunnlag for kulturminnemyndighetens vurdering av om undersøkelsesplikten er oppfylt, eller om det ved lavt konfliktnivå kan oppfylles i etterkant av et eventuelt konsesjonsvedtak. Verdien av kulturminnene i influensområdet skal vurderes og konsekvensene av tiltaket utredes. Avbøtende tiltak skal vurderes. Enkle kost-nytte-analyser skal inngå i vurderingene av avbøtende tiltak.”

Regionalenheten og Kulturarvenheten (tidligere Fagenhet Kulturvern) ved Oppland fylkeskommune (OFK) kom med en felles uttalelse den 12.5.2010. Kulturarvenheten hadde ingen merknader til meldingen med forslag til utredningsprogram. I e-post av 11.6.2010 rettet til Opplandskraft DA fra OKF Kulturarvenheten, ble det presisert at undersøkelsesplikten etter kml. (kml.) § 9 bør oppfylles før det gis konsesjon.

I Riksantikvarens uttalelse til utredningsforslaget av 30.4.2010 står det følgende:
”Utredningsprogrammet dekker godt de direkte konfliktenes som kan oppstå mellom de fysiske tiltakene knyttet til utbyggingen og eventuelle kulturminner. Utredningsprogrammet må inneholde ei vurdering av konsekvensene av tiltaket. De direkte og indirekte konsekvensene for kulturminner og kulturmiljø når det gjelder grad av berøring, skjemming, reduksjon av kilde- og opplevingsverdi, må vurderes, inkludert visuell påvirkning. Det er aktuelt å bruke fotorealistiske metoder for å synliggjøre de visuelle konsekvensene av en kraftutbygging. Konsekvensutredningen må gi ei vurdering av behovet for, og eventuelt forslag til, undersøkelser med sikte på å overvåke og klargjøre de faktiske virkningene av tiltaket på kulturminner og kulturmiljø. Avbøtende tiltak og plantilpasninger når det gjelder kulturminner og kulturmiljø, må vurderes.”

1.3. SAMORDNING AV KU OG UNDERSØKELSESPLIKTEN

Kulturarvenheten ved OFK ble den 11.6.2010 engasjert til å utforme KU for kulturminner og kulturmiljø. Det ble besluttet å samordne KU og undersøkelsesplikten

etter kml. § 9. Rundskriv T 2/2000 fra Miljøverndepartementet tilrår at undersøkelsesplikten blir ivaretatt gjennom KU når denne ligger til grunn for konsesjon etter vassdrags- og energiloven. Kulturarvenheten ved OFK foretok befaringer i henhold til kml. § 9 i juli og oktober 2010. Det er utarbeidet en egen rapport fra befaringene i forbindelse med oppfyllelse av undersøkelsesplikten, datert 19.11.2010.

Såfremt det ikke dukker opp alternative løsninger med tanke på plassering av overskuddsmasse, riggområder og lignende, kan trolig undersøkelsesplikten anses som oppfylt ved de gjennomførte registreringene.

§ 9 UNDERSØKELSESPLIKTEN

■ Ved planlegging av offentlige og større private tiltak plikter den ansvarlige leder eller det ansvarlige forvaltningsorgan å undersøke om tiltaket kan virke inn på automatisk fredete kulturminner på en måte som nevnt i kml. § 3 første ledd.

■ Det er fylkeskommunen, Sametinget, Riksantikvaren, de arkeologiske landsdelsmuseene og NIKU som kan utføre § 9-undersøkelser innenfor sine arbeidsområder.

1.4. 0-ALTERNATIVET OG RELEVANTE PLANER

Tiltaket og de konsekvenser som følger av det skal vurderes opp mot det som betegnes som et 0-alternativ. 0-alternativet tar utgangspunkt i dagens situasjon. I følge Håndbok 140 skal man ved beskrivelse av 0-alternativet, ta hensyn til øvrige planer som allerede er vedtatt gjennomført uavhengig av tiltaket, og som vil redusere eller forsterke de problemer man står overfor i dagens situasjon.

Det er planlagt ny E6 på strekningen mellom Elstad i Ringeby kommune og Otta i Sel kommune. Strekningen er inndelt i flere planer. Planer som er av relevans for denne utredningen er *Reguleringsplan for E6 Sør-Fron grense – Ruste*, som ble vedtatt av Nord-Fron kommune 15. juni 2010 og *Reguleringsplan for E6 Lomoen – Kvam* som er lagt ut på offentlig ettersyn. Høringsfristen var satt til 7.1.2011. Ny E6 er planlagt å gå på vestsiden av Lågen

og deler av strekningen sammenfaller med tiltaksområdet til Kåja kraftverk. Det foreligger flere reguleringsplaner i området, blant annet *Reguleringsplan for masseuttak i Vinstra-området* (vedtatt 20.4.2006) og *Reguleringsplan for Lomoen industriområde med areal for ny E6 og vegserviceanlegg*, som ligger ute til 2. gangs offentlig ettersyn. Fristen var satt til 7.1.2011. Sistnevnte erstatter flere eldre reguleringsplaner for grustakene på furumoene vest for Lågen. Vedtatte reguleringsplaner og reguleringsplaner som antas vedtatt snart, vil få betydning for verdi- og konsekvensvurderingen av kulturminner og kulturmiljø i området. 0-alternativet som Kåja kraftverk skal vurderes opp mot vil derfor være dagens situasjon med den planlagte E6.

1.5. DEFINISJONER

Med *kulturminner* menes alle spor etter menneskelig virksomhet i vårt fysiske miljø, herunder lokaliteter det knytter seg historiske hendelser, tro eller tradisjon til, jf. kml. § 2, 1. ledd. Begrepet kulturminne er altså et temmelig vidt begrep som favner alt fra boplasser fra eldre steinalder, landskapsformer det knytter seg sagn til og telefonkiosker. Kulturminneloven skiller mellom automatisk fredete kulturminner og vedtaksfredete kulturminner. Til automatisk fredete kulturminner knytter det seg en sikringssone på 5 meter, jf. kml. § 6. Videre kan kulturminner og kulturmiljøer sikres gjennom plan- og bygningslovens § 12-5.5, § 12-6 og § 12-7.

Med *kulturmiljøer* menes områder hvor kulturminner inngår som del av en større helhet eller sammenheng, jf. kml. § 2, 2. ledd. I en KU vil det ofte være nødvendig å skille mellom ulike kulturmiljøer. En avgrensing er en skjønnsmessig vurdering og kan ofte være problematisk da ulike kulturmiljø er uløselig knyttet sammen i det landskapsrommet de er en del av. I Riksantikvarens veileder står det at utgangspunktene for en avgrensing vil være de viktige kulturhistoriske sammenhengene og helheten som gjør dette til et spesielt område. Enkelte steder kan forholdet mellom kulturmiljøene være såpass sammenvevde at det er lite hensiktsmessig å avgrense kulturmiljøene. Hvilke type tiltak som planlegges iverksatt vil også ha innvirkning på avgrensingen av kulturmiljø. Et inngrep i et sårbart landskap vil kunne endre oppfatningen av landskapet og bryte

kulturhistoriske sammenhengene. Her vil det være viktig å se sammenhenger mellom kulturmiljø. Stikkord for avgrensing er også tidsdybde/kontinuitet, landskapstyper, topografi- og avstand (Riksantikvaren 2003:41-42).

SEFRAK er et landsdekkende register over eldre bygninger og andre kulturminner. SEFRAK ble bygd opp gjennom et stort feltarbeid i årene 1975-1995, og det ble samlet inn opplysninger om bygninger eldre enn år 1900 i Norge. SEFRAK er et generelt kulturhistorisk register som blant annet har verdi som kildemateriale for lokalhistorie. Men det blir også brukt av kulturminneforvaltningen som et utgangspunkt for å finne hvor det kan være verneverdig bebyggelse. Det at en bygning er registrert i SEFRAK gir den ikke automatisk vernestatus (www.riksantikvaren.no).

AUTOMATISK FREDETE KULTURMINNER

- Faste kulturminner eldre enn 1537 (fornminner) (§ 4, 1. ledd).
- Samiske kulturminner eldre enn 100 år (§ 4, 2. ledd).
- Erklærte stående byggverk med opprinnelse fra perioden 1537-1649 (§ 4, 3. ledd).
- Båter, skipsskrog, last m.m. eldre enn 100 år (§ 15).
- Løse kulturminner eldre enn 1537, mynter eldre enn 1650 og løse samiske kulturminner eldre enn 100 år (§ 12).

VEDTAKSFREDETE KULTURMINNER

- Bygninger, anlegg m.v. fra nyere tid kan fredes ved enkeltvedtak (§ 15).
- Fredning av et område rundt et kulturminne (§ 19).
- Fredning av kulturmiljø (§ 20).

2. MÅL OG METODE

Analysen er utført på bakgrunn av metodikk for vurdering av ikke-prissatte konsekvenser beskrevet i Statens vegvesens *Håndbok 140: konsekvensanalyser og retningslinjer* i Riksantikvarens veileder *Kulturminne og kulturmiljø i konsekvensutgreiingar* (2003).

2.1. MÅLSETNING

Målsetningen med konsekvensutredningen er å kartlegge og verdivurdere kulturminner og kulturmiljøer innenfor tiltaksområdet og influensområdet til Kåja kraftverk.

Det vil foretas en omfangs- og konsekvensvurdering av hvordan tiltaket vil virke inn, både direkte og indirekte, på kulturminner og kulturmiljøer. Avbøtende tiltak skal vurderes der det er behov.

2.2. GRUNNLAG

Analysen bygger på befaringer, arkivsøk etter registrerte løsfunn og kjente kulturminner og litteraturstudier.

Befaringene ble utført i tidsrommene 20-28.7.2010 av Guro Fossum, Mark Oldham og Stian Hatling og 12.10.2010 av Guro Fossum. Det ble foretatt overflatebefaring av tiltaksområdet og influensområdet ble grovt befart. En overflatebefaring innebærer at en har gått systematisk gjennom området for å finne synlige kulturminner i landskapet. Metoden blir hovedsakelig brukt i utmark, og kan avdekke kulturminner som kullframstillings- og jernvinneanlegg, fangstgroper og bogasteller etter jakt og fangst, samt gravhauger, rydningsrøyser og hustufter etter bosetning og dyrkning. Jordbor blir benyttet for å påvise kull. Det ble i tillegg prøvestukket etter steinalder på tre områder langs Lågen med middels til høyt potensial. Prøvestikking innebærer at man graver et 40x40 cm hull i bakken ned til steril undergrunn. All masse under torva blir gravd bømtevis og massen blir vannsåldet i såld med maskevidde på 4 mm. Alle prøvestikk var negative. Potensialet for funn i dyrket mark i tiltaksområdet ble vurdert til å være lite, og det er derfor bestemt å ikke foreta maskinell sjaktning her. Funn ble målt inn med PDA/Holux GPSlim 236 med en feilmargin på +/- 15 meter.

2.3. VERDIVURDERING

Det gjeldende nasjonale mål for kulturminneforvaltningen er:

"Mangfoldet av kulturminne og kulturmiljø skal forvaltast og takast vare på som bruksressursar, og som grunnlag for kunnskap, oppleving og verdiskaping. Eit representativt utval av kulturminne og kulturmiljø skal takast vare på i eit langsiktig perspektiv" (Prop. 1 S 2009-2010).

Dette betyr at ikke alle kulturminner og kulturmiljøer skal bevares. Nåtidens mennesker må også få sette sitt preg på omgivelsene. Samfunnet må derfor prioritere hva som er verdifullt og hva som skal vernes, både for oss og for de som kommer etter oss. Synet på hva som anses som verdifullt og verneverdig vil nødvendigvis endre seg over tid. Vi må altså sikre at et mangfold av kulturminner og kulturmiljø tas vare på og at et representativt utvalg skal prioriteres for vern. Det må derfor gjøres en vurdering av verdien til de ulike kulturminnene og kulturmiljøene. Som sitatet ovenfor viser, er det særlig lagt vekt på at kulturminner og kulturmiljøer har verdi som *kilder til kunnskap*, som *grunnlag for opplevelse* og som *bruksressurser*.

Verdivurderingen blir beskrevet og vurdert på bakgrunn av kriterier gitt i Håndbok 140, og i tillegg har Riksantikvaren i sin veileder *Kulturminne og kulturmiljø i konsekvensutgreiingar* (2003) og *Alle tiders kulturminne* (2005) utformet flere kriterier for vurdering av kulturmiljøer og kulturminners verdi.

Verdien angis på en trinnløs skala fra liten til stor verdi. Se vedlegg 2 for verdikriterier.

KRITERIER FOR VERDIVURDERINGER

Kilder til kunnskap:

- Representativitet
- Sammenheng og miljø
- Autentisitet
- Fysisk tilstand

Grunnlag for opplevelse:

- Sammenheng og miljø
- Identitet/symbol
- Arkitektonisk/ kunstnerisk kvalitet

Bruksressurser:

- Økonomi og bruk
- Økologi

2.4. OMFANGSVURDERING

Omfang er en vurdering av hvilke endringer tiltaket vil ha for kulturmiljøene i tiltaks- og influensområdet og skal vurderes opp mot 0-alternativet. Omfang vurderes ut i fra kriteriene gitt i Håndbok 140 og angis på en skala fra stor negativ til stort positivt omfang.

Utbyggingen av Kåja kraftverk kan virke inn på kulturminner og kulturmiljøer på to forskjellige måter: en *direkte innvirkning* innebærer å skade, ødelegge, grave ut, flytte, forandre, tildekke eller skjule kulturminner, jf. kml. § 3, 1. ledd. En *indirekte innvirkning* går mer på det visuelle aspektet og innebærer en forringelse av opplevelsesverdien til et kulturminne eller et kulturmiljø. Dette går særlig på endring av miljøet og landskapet som kulturminnet eller kulturmiljøet er en del av, og kalles ”utilbørlig skjemming”, jf. kml. § 3.

Kulturminneforvaltningen er opptatt av at man i framtiden skal ha mulighet til se og oppleve slike sammenhenger. Se vedlegg 3 for omfangskriterier.

2.5. KONSEKVENSVURDERING

Med konsekvens menes de fordeler eller ulemper tiltaket vil medføre i forhold til 0-alternativet. Selve konsekvensvurderingen går ut på at man sammenstiller verddivurderingen og omfangsvurderingen. Konsekvensen er angitt på en skala fra meget negativ konsekvens til meget stor positiv konsekvens, se figur 2.

2.6. INFLUENSOMRÅDET

Tiltaksområdet er det området hvor det vil skje endringer. Riksantikvaren (2003:29-31) definerer influensområdet som det området tiltaket kan virke inn på. Influensområdet må alltid vurderes ut i fra direkte og indirekte konsekvenser og vil alltid være større enn avgrensingen av selve tiltaksområdet.

Avgrensningskriterier kan være: kulturhistoriske forhold, landskapsrom og synlighetssoner.

Vinstra består av sammenhengende jordbruksområder i Sødorp og Ruste samt spredte jordbruksområder nord og øst for Sorperoa og nord for Vinstra sentrum. Det er boligbebyggelse på østsiden av Lågen, hvor sentrumsområdet befinner seg, og i Sorperoa. Næring- og industri er hovedsakelig lokalisert på vestsiden av Lågen. Det er tre ubebygde skogsområder i influensområdet; de to furumoene ved

Verdi Ingen verdi	Omfang			
		Liten	Middels	Stor
Stort positivt				Meget stor positiv konsekvens (++++)
				Stor positiv konsekvens (++++)
Middels positivt				Middels positiv konsekvens (++)
				Liten positiv konsekvens (+)
Lite positivt Intet omfang Lite negativt				Ubetydelig (0)
				Liten negativ konsekvens (-)
Middels negativt				Middels negativ konsekvens (- -)
				Stor negativ konsekvens (- - -)
Stort negativt				Meget stor negativ konsekvens (- - - -)

Figur 2: Konsekvensvurderingen, hentet fra Statens vegvesens håndbok 140.

Vinstraelva og barskogen ved Eidesanden. I tillegg ligger eksisterende E6 og jernbane parallelt på østsiden av Lågen. Som nevnt tidligere vil ny E6 trasé komme på vestsiden av Lågen. Traseen er planlagt lagt gjennom jordbruksområdene i Ruste og over furumoene ved Vinstraelva. Landskapet kan ikke karakteriseres som inngrepsfritt og dermed heller ikke utpreget sårbart. Landskapsrom, topografi/synlighet og tiltakets art har vært avgjørende for avgrensning av influensområdet. De største inngrepene i forbindelse med Kåja kraftverk vil komme i områdene sør for Sundbrua. Nord for Sundbrua vil Lågen endre karakter og vannstanden heves noe. Dette må anses å ha begrensede konsekvenser for de kulturmiljøene som ligger i jordbruksområdene nord og øst for Sorperoa og nord for Vinstra sentrum. Influensområdet er derfor mindre her.

3. LANDSKAP OG KULTURHISTORIE

3.1. LANDSKAPET

Tiltaksområdet ligger på begge sider av Lågen ved Vinstra sentrum. Det strekker seg fra gården Øyom (gnr. 266/1) i sør til Eide (gnr. 246/9) ved Eidefossen i nord, omtrentlig 5,4 kilometer i luftlinje. Store deler av tiltaksområdet ligger i randsonen til Lågen. Randsonen utgjør hovedsakelig en bratt skrent ned mot selve elva med tett krattvegetasjon. Østsiden av Lågen består av bebygde områder og dyrka mark. På vestsiden er det vekslende jordbrukslandskap, ubygde furumoer, masseuttak og industri og friluftsområder. Gudbrandsdalen er en U-dal med til dels bratte sider og flat dalbunn. Lågen er et sentralt element i dalføret. Etter at innlandsisen hadde trukket seg tilbake fra områder over 900 moh. lå det fremdeles en 700 meter tykk isbre i hoveddalføret (Boaz 1999:128). Selve dalbunnen var altså den siste delen av landskapet som ble isfritt.

Elvevifta ved utløpet av Vinstraelva utgjør et framtreddende landskapselement i tiltaksområdet. Deler av elvevifta på begge sider av Vinstraelva er ubebygd og framstår som terrasserte furumoer. Her er det registrert svært mange kullgroper og fangstgroper. Særlig gjelder dette den markante terrassen sør for Vinstraelva. Den ytterste delen av terrassen nord for elva består av grove masser. Da den siste innlandsisen smeltet bort, hadde den skapt en morenedemning ved Kamsfossen i Skåbu. Dette medførte at Vinstraelva ble tørrlagt. Da morenedemningen brast, kom det enorme vannmengder ned Vinstradalen. Flommen tilførte elvevifta ved Lomoen store mengder grus. De synlige terrassene i denne vifta indikerer at det fremdeles lå is igjen i hoveddalføret som grusen la seg mot. Etter hvert som isen smeltet bort har Vinstraelva gravd seg nedover i elvevifta og formet nye terrasser. Elva fører fremdeles med seg løsmasser (Karlsen 1988:18-19).

I den nordligste delen av tiltaksområdet er det et flyvesandsområde.

3.2. KULTURHISTORIE

Etter siste istid trakk isen seg senere tilbake i innlandet enn ved kysten. De første kjente spor etter

mennesker i Oppland er gjort på Dokkfly i Gausdal kommune og i fjellområdene ved Tyin og er datert til rundt 7000 f.Kr.

Det er ingen kjente steinalderlokaliteter i Gudbrandsdalen, men det er gjort funn av veideristninger ved Drotten på Fåberg, lengst sør i Gudbrandsdalen, og ved Eidefossen, like nord for tiltaksområdet. Sistnevnte er en løsblokk med to prikkhogde elgfigurer (id. 30121). Blokken er fjernet, se mer under punkt 4. Med unntak av en uferdig skafthulløks funnet på Skoe i Sødorp, er det ikke gjort løsfunn fra yngre steinalder på Vinstra. Det er imidlertid gjort funn av skafthulløkser og flintdolker på flere andre steder i Nord-Fron og Sør-Fron (Helland 1987:21-22).

PERIODEBETEGNELSER		BC/AD
Eldre steinalder	<i>Tidligmesolitikum</i>	9500-8000
	<i>Mellommolitikum</i>	8000-6500
	<i>Senmesolitikum</i>	6500-4000
Yngre steinalder	<i>Tidligneolitikum</i>	4000-3300
	<i>Mellomneolitikum</i>	3300-2600
	<i>Senneolitikum</i>	2300-1800
Bronsealder	<i>Eldre bronsealder</i>	1800-1200
	<i>Yngre bronsealder</i>	1200-500
Eldre jernalder	<i>Førromerske jernalder</i>	500-0
	<i>Romertid</i>	0-400
	<i>Folkevandringstid</i>	400-570
Yngre jernalder	<i>Merovingertid</i>	570-780
	<i>Vikingtid</i>	780-1030
Middelalder		1030-1537
Nyere tid		1537-

Tabell 2: Periodebetegnelser med utgangspunkt i Bjerck et al.- 2008, med visse endringer.

På gården Skoe Sødorp er det registrert to helleristningsfelt med skålgroper og flere uregelmessige figurer (id. 49456 og id. 78009). Helleristningsfeltene er forvitrede og i dårlig forfatning. Skålgroper er den vanligste formen for helleristning i Skandinavia og har mange tolkningsforslag. De fleste synes derimot å være

Figur 4: Vinstra sett fra Ruste. KM1 Øyom ligger omtrent midt i bildet. Teigkampen i bakgrunnen. Tatt mot N.

Figur 3: Møtet mellom Vinstraelva og Lågen. KM11 Sørdorp kan skimtes i bakgrunnen. Tatt mot SØ.

relatert til ofringer og fruktbarhet. Skålgropene har en lang bruksperiode i Norge, fra eldre steinalder opp til middelalder. Hoveddelen av rene skålgropfelt dateres gjerne fra senneolitikum til eldre jernalder (Prescott 2005:331).

I forbindelse med ny E6-trasé gjennom Gudbrandsdalen ble det påvist bosetning fra jernalder og middelalder ved hjelp av maskinell sjaktning i dyrka mark for første gang i Gudbrandsdalen. Bosetningshistorien for jernalderen i dalen har hittil vært basert på kjente gravminner på markoverflaten og løsfunn i dyrka mark, kombinert med gårdsnavnkronologi. Både i Nord-Fron og i Sør-Fron ble det påvist flere husstrukturer, kokegroper,

dyrkningsspor og rydningsrøyser. Funnene indikerer en høy bosetningstetthet. De er lokalisert i dalbunnen ned mot Lågen og bryter dermed med det tidligere antatte bosetningsmønsteret om at jernalderbosetningen ligger i tilknytning til det historiske jordbrukslandskapet lenger oppe i dalsiden (Andersen 2009).

I følge Ragnar Øvrelid (1987) opplevde Nord-Fron en befolkningsøkning i middelalderen og jordbruksområdene ble større. Mange av bøndene ble etter hvert leilendinger, de leide skyldsatt jord av en jordeier. Leilendingsvesenet var vanlig fram til 1700-tallet. Folketallet sank betraktelig etter at Svartedauden herjet i årene 1349-1350. En antar at det var omtrent

1400 mennesker bosatt i Fron før pesten kom. 200 år senere, i 1528, var folketallet rundt 600-700. Mange gårder ble liggende øde etter befolkningsnedgangen, men på 1500-tallet og fram til 1700 ble disse ryddet på ny og leid for en rimelig landskyld. Befolkningstallet begynte sakte, men sikkert å stige. Nyryddinga var det ofte husmennene som sto for. Husmannsvesenet vokste fram på 1600-tallet til midten av 1800-tallet. En husmann var bruker på en plass som han bygslet av gårdeieren. Husmannen betalte i form av pliktarbeid eller med kontanter. I Fron kom husmannsvesenet i gang først i siste halvdel av 1600-tallet. Det var særlig mange husmenn i Fron, i 1775 var det omtrent 400 husmenn og folketellingen i 1865 teller hele 727 husmenn. Til sammenligning var det 443 selveiere. Mot slutten av 1800-tallet ble det en nedgang i antall husmenn. Dette skyldtes at mange husmenn emigrerte til Amerika, flyttet til byene eller at husmannsplassene ble fradelt gårdene og ble egne småbruk. I 1910 var det 287 husmenn igjen i hele Fron. Matproduksjonen i Fronsbygdene økte fra 1500-tallet, som nevnt ble det ryddet ny dyrkbar jord, men det skjedde også endringer i driftsmåtene. På 1600-tallet ble åkerbruket stadig mer vanlig i Fron. Fra 1700-tallet tok flere av gårdene her i bruk kunstig vanning; de førte vann ned fra fjellet til innmarka med vannrør. Fra midten av 1800-tallet tok fedriften seg opp igjen; feavl og melkeproduksjon går frem. I 1857 fikk Nord-Gudbrandsdalen egen dyrlege. Osteproduksjon ble også viktig, denne fikk en oppsving i 1880-årene da smørprisene var lave. Her er Anne Hovs Gudbrandsdalsost verdt å nevne.

I 1789 ble Gudbrandsdalen rammet av Stor-Ofsen. Etter en lang vinter med langvarig kulde med barfrost og dyptgående tele, kom det tropevarme i juli med store mengder nedbør. Halvparten av gårdene i Fron ble rammet og store deler av dyrka mark og eng ble ødelagt som følge av oversvømmelse og jordras.

Fron har basert seg på jordbruk, men det har alltid vært en viss utnyttning av skog og stein. Industrien tok seg imidlertid opp fra midten av 1800-tallet med nikkilverket i Epsedalen, skifer- og kleberindustri, sagbruk og møller. Likevel var Fron første og fremst en jordbruksbygd fram til 1940-tallet.

Ordentlig kjøreveg kom det ikke til Gudbrandsdalen før i 1850-60-årene. Kongevegen fra 1600-tallet var i dårlig forfatning i Fron, og den var i bruk til 1860-årene da det ble bygd ny veg, som senere ble erstattet av dagens E6. I 1896 åpnet jernbanestasjonen på Byre. Etter at Fron kommune ble delt i to på midten av 1800-tallet, valgte kommunestyret å holde møtene på Ødegårdstuen og Byre vokste fram som sentrumsområde. Togstasjonen (og sentrum) skiftet senere navn fra Byre til Vinstra. Med jernbanen forandret bygdene seg og stasjonsbygdene ble til sentre (Øvrelid 1987).

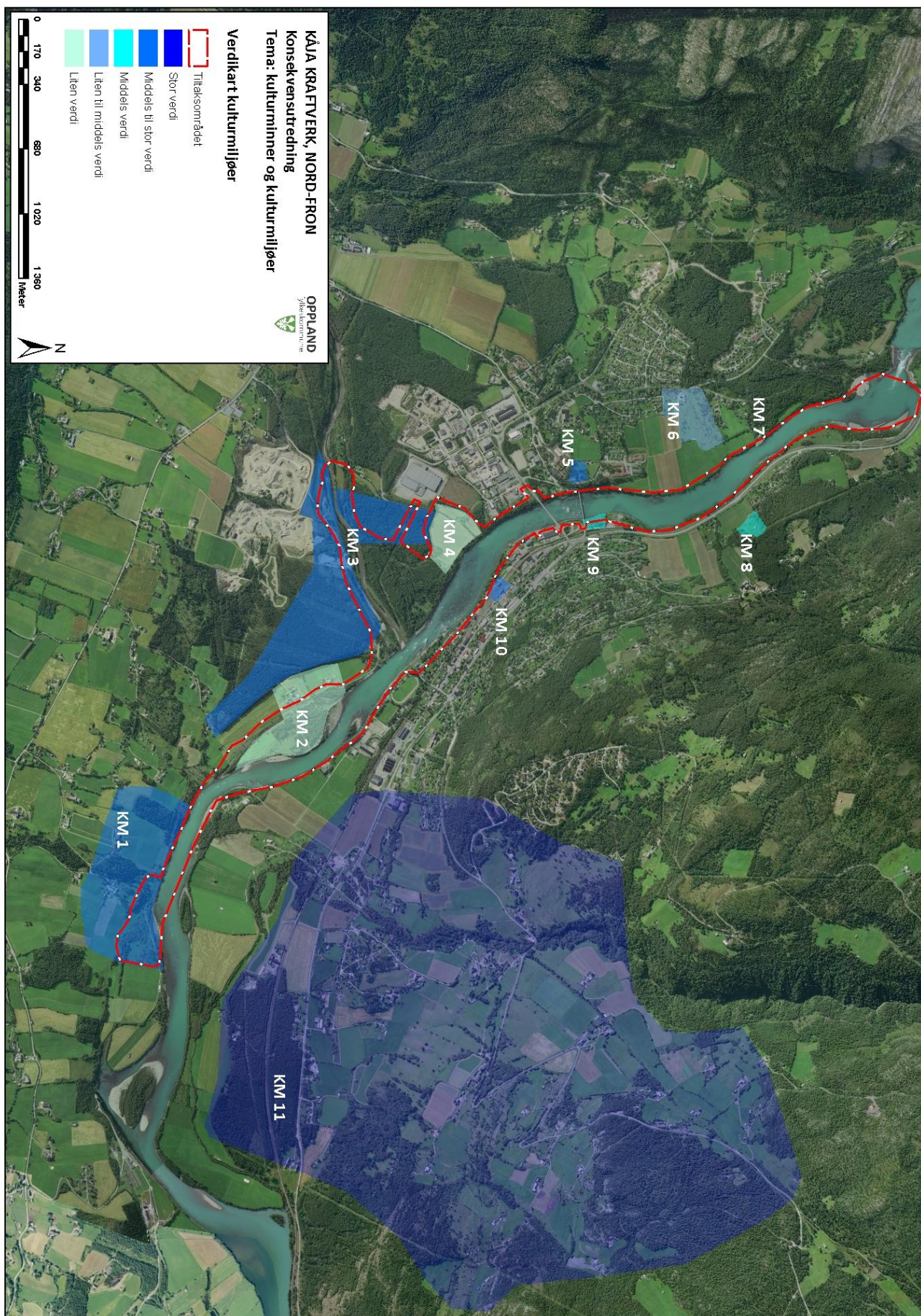
Se for øvrig beskrivelse av de ulike kulturmiljøene for mer om den kulturhistoriske aktiviteten i området.

Figur 5: Furumo nord for Vinstraelva. Tatt mot Ø.

Figur 6: Dyrka mark nedenfor KM1 Oyom. Her er det planlagt massedeponi. Den nye E6-traseen vil gå her. Tatt mot SO.

4. KULTURMILJØ: VERDI, OMFANG- OG KONSEKVENSVURDERINGER

4.1. OM KULTURMILJØENE

Det er definert 11 kulturmiljøer innenfor tiltaks- og influensområdet. Se oversiktskart side 19 og vedlegg 1 for kart over de ulike kulturmiljøene.

Som nevnt under punkt 2.6 vil de største inngrepene hovedsakelig komme i områdene sør for Sundbrua. Endring av Lågens karakter og vannstand nord for Sundbrua, antas å ha begrensede konsekvenser for de kulturmiljøene som ligger i jordbruksområdene nord og øst for Sorperoa og nord for Vinstra sentrum. Her er det først og fremst gårdsmiljøer, men også fangstgroper. Mange av gårdsmiljøene her, som Eide (245/9), Øvre Sundstuen (245/17), Ødegårdstuen (279/1), Viken Søndre (292/1), har enkelte SEFRAK-bygg, men tunene består hovedsakelig av nyere bebyggelse, og de har således liten kulturhistorisk verdi. Dessuten bidrar terreng og vegetasjon til at utsynet til elva er begrenset. Fangstgropene *id. 95955, 95970 og 95980* ligger godt skjermet i barskogen sør for Eide. Fangstgropene er derfor ikke vurdert i KUen. Den tidligere nevnte helleristningsteinen (*id. 30121*) ved Eidefossen er heller ikke med i vurderingen. Etter at steinen ble oppdaget i 1970 gjennomførte Kulturhistorisk Museum i Oslo en befaringsenning samme år. I rapporten står det at slik blokken ligger, snur elgene beina oppover. Det er derfor grunn til å tro at den ikke ligger i opprinnelig leie. Blokken kan stamme fra fast fjell noe lenger mot nord. Steinen ble fjernet på 1980-tallet og står nå utstilt i kommunehuset. I 2007 konkluderte RA med at steinen er et løst kulturminne.

Det er flere verneverdige bygninger i Vinstra sentrum, som er regulert til bevaring gjennom reguleringsplan for Vinstra sentrum/Nedregate. Disse er imidlertid vurdert til å ligge utenfor influensområdet da annen bebyggelse i sentrum vil virke skjermende i forhold til tiltaket. Selve tiltaket har altså vært utslagsgivende for avgrensning av influensområdet og de ulike kulturmiljøene innenfor dette.

Tiltaket ligger ikke i direkte konflikt med noen kjente automatisk fredete kulturminner. Tiltaket er planlagt i et område som må karakteriseres som relativt utbygd.

4.2. KM1: ØYOM (166/1)

Kulturmiljø 1 ligger i jordbruksområdet Ruste på vestsiden av Lågen, og omfatter gårdsmiljøet på Øyom med to vedtaksfredete bygninger, *id. 86392*, en flomvoll langsmed Lågen og tre automatisk fredete kulturminner fangstlokalitetene, *id. 39567, id. 59029 og id. 10142*.

Øyom

Øyom, også kalt Sanduøyen, ligger i Ruste på vestsiden av Lågen og øst for elva Jora. To av bygningene på gårdstunet er vedtaksfredete; våningshuset (*id. 86392-1*) og stabburet (*id. 86392-2*). De ble fredet i 1923. Gården Øyom skal ha blitt ryddet etter Svartedauden og brukerne på gården var da leilendinger under Tofte og Sandbu. I 1751 kjøpte bruker Engebret Iversen Tokse gården og det er sannsynligvis han som har bygd de to fredete husene (Engen 1992:286).

Våningshuset er en såkalt akershusisk stue i to etasjer med langsgang i begge høyder. En akershusisk stue er et begrep innført av Eilert Sundt og er en stue med to eller tre rom og inngang på langsiden. Stuen har fast møblering. Ofte fikk slike stuer påbygg i form av bislag eller svalganger langs husets langsside. Den akershusiske stuen var svært vanlig på Østlandet til langt ut på 1800-tallet. Stua på Øyom ble gjenstand for endringer i 1938. Opprinnelig hadde stua svalgang på gavlveggen, men denne ble da fjernet. Langsvalen ble kledd inn og torvtaket ble skiftet ut med et skifertak. Stua har i tillegg fått et påbygg i nordvest. Langsvalen i første etasje har i senere tid blitt delvis åpnet opp igjen. Stabburet er toetasjes tømret stabbur. Også stabburet har hatt åpne svalganger i begge høyder, men disse er kledd inn (Ibid:286). I nyere tid er skifertaket byttet ut med torvtak og den øvre svalgangen er åpnet opp. På tunet er det i tillegg en kårbolig og et eldhus fra 1800-tallet. Kårboligen er et tømret toetasjes hus. Boligen er i dag endret en god del.

Øyom er omgitt av dyrka- og beitemark. I tilknytning til disse er det steingjerder og rydningsrøyser. Gården ble hardt rammet av Stor-Ofsen. Verst gikk det ut over enga. Av gården sopprinnelige 20 mælinger, ble de 16 beste mælinger ødelagt. Deler av åkeren måtte legges om til eng. I tillegg ble en høylåve, et kvernhus og et stampehus ødelagt (Sommerfelt 1972: 126).

Figur 7: Foto tatt mot tunet på Øyom fra området hvor det er planlagt å legge overskuddsmasse. Det brune huset er det fredete våningshuset, id. 86392-1. Tatt mot S.

Flomvoll

Langsmed bredden av Lågen nedenfor dyrka marka på Øyom er det en steinbygd flomvoll. Vollen er bygd opp av mellomstor rullestein og er omtrent 1,5 m høy. Den er jevn og flat.

Fangstlokalitet id. 39567

På to rygger mellom Øyom og Båtberget (262/3) er det registrert et fangstanlegg bestående av 7 fangstgroper. Ved befaringen viste det seg at fangstanlegget var skadet i nyere tid og at to av gropene er fjernet. Det ble påvist kull i de resterende fangstgropene og de har sannsynligvis blitt gjenbrukt som kullgroper.

Fangstlokaliteter id. 59029 og id. 10142

Fangstlokalitetene id. 59029 og id. 10142 ligger vest for id. 39567. Disse er noe skjemmet av hogst.

Ny E6-trasé

Det er vedtatt at ny E6-trasé skal gå rett nord for KM 1. Arbeidet med ny E6 vil antakeligvis starte opp i løpet av 2012-2013. Det er utarbeidet en KU for kulturminner og kulturmiljøer i forbindelse med arbeidet med ny E6-trasé. I denne KU'en ble Øyom, med de vedtaksfredete bygningene og fangstanlegget like vest, vurdert til å ha

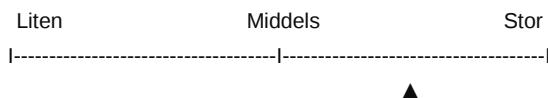
stor verdi. Omfanget er vurdert til middels negativt og samlet konsekvens er vurdert til å være middels negativ konsekvens. Begrunnelsen er som følgende:

"Fangstlokalitetene og gardstunet på Øyom med de fredete bygningene blir ikke direkte berørt av vegtiltaket, men veglinja vil bryte sammenhengen mellom gardstunene og Lågen og de dyrka arealene på elveslettene. På en strekning rett "foran" tunet på Øyom ligger veglinja på fylling og forsterker bruddet i strukturene. På bakgrunn av at tiltaket vil svekke den historiske sammenhengen i området noe og ligger i kulturmiljøets umiddelbare nærhet er tiltaket vurdert til å ha middels negativt omfang".

Verdivurdering

Flere av kulturminnene innenfor kulturmiljøet er skadet og de fredete bygningene på Øyom er noe ombygd, noe som bidrar til å redusere autentisiteten. Bygningene har likevel stor arkitektonisk verdi og tunformen er bevart. Kulturmiljøet har stor kunnskaps- og opplevelsverdi, da det gir sammenheng og kontinuitet i landskapet. Kulturmiljø med stor tidsdybde.

Den nye E6-traseen vil være med å redusere opplevelsverdien til kulturmiljøet da veglinja vil bryte sammenhengen mellom gårdstunet, de automatisk fredete kulturminnene og Lågen, jf. E6 Ringeby-Otta: Kulturminner og kulturmiljøer i Nord-Fron kommune.

Verdi: Middels til stor

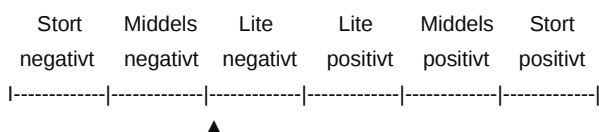
Omfangsvurdering

Det er planlagt et massedeponiområde på dyrka- og beitemarka nord for gårdstunet. Størrelsen på deponiområdet er grovt skissert i tiltakskartet, og det går ikke fram av meldingen hvor mye masse som planlegges deponert her.

Id. 10142 ligger i god avstand til tiltaket og vil ikke bli rammet. Id. 59029 ligger nærmere deponiområdet, men den lokale topografien virker skjermende slik at lokaliteten ikke vil bli rammet, verken direkte eller indirekte.

Selve gårdstunet eller id. 39567 blir ikke rammet direkte av tiltaket. Kartskissen er som nevnt noe grov og det er vanskelig å avgjøre deponiområdets avgrensing mot Lågen. Flomvollen vil rammes direkte av tiltaket. Deponiområdet ligger forholdsvis lavt i terrenget og det skråner opp mot tunet i sør. Selv om det nylig er fjernet en del vegetasjon i området ved id. 39567, er det bevart et vegetasjonsbelte mot Lågen og mot elva Jora. Dette virker skjermende for kulturmiljøet.

I meldingen står det at deponiområdet er tenkt bygget opp til jordbruksformål. Men store deler av deponiområdet sammenfaller med den planlagte E6-traseen, og det er planlagt ny tilkomstveg til Øyom fra E6. 0-alternativet forventes derfor å ha middels negativt omfang på kulturmiljøet, som det går fram av KU for kulturminner og kulturmiljøer, E6 Ringebu-Otta. Dette tiltaket har imidlertid ikke blitt iverksatt enda, og forholdet mellom veg og det planlagte deponiområdet til Kåja kraftverk er derfor uavklart. Et deponiområde, som senere blir omgjort til et jordbruksområde, vil påvirke kulturmiljøet med et mindre negativt omfang enn det som er tilfellet med E6.

Omfang: Lite negativt

Konsekvensvurdering

Vurderingene er påvirket av den planlagte E6-traseen som vil komme rett nord for kulturmiljøet. Slik 0-alternativet framstår, vil ikke tiltaket Kåja kraftverk få stor negativ virkning for kulturmiljøet.

Når en sammenstiller den middels til store verdien av kulturmiljø 1 og det lite negative omfanget, får man følgende samlede konsekvens:

Liten negativ konsekvens (-)

Avbøtende tiltak

Det er vanskelig å foreslå avbøtende tiltak ettersom forholdet mellom deponiområde og E6-trasé ikke er kjent. Muligens kan overskuddsmassen i seg selv brukes som et avbøtende tiltak, som å hindre innsynet til trasé og dermed også begrense støy.

4.3. KM 2: NERMOEN OG GJOTA (257/7 OG 258/15)

Kulturmiljø 2 består av de to gårdstunene Nermoen (258/15) og Gjota (257/7) som ligger på elvesletta på vestsiden av Lågen.

Nermoen er omtalt som en større husmannsplass i 1865 (Hovdhaugen 1974:183). Det står et stabbur på tunet som er SEFRAK-registrert (id. 05160014290). Stabburet er fra siste halvdel av 1800-tallet. Det er registrert en stue (id. 05160014291) på tunet, men denne er revet. Ellers består tunet av nyere bolighus og driftsbygninger. Gjota, eller Jota, nevnes som et sundsted og hvor det var kjøreveg over isen på vinterstid (Hovdhaugen 1974:177). Her står det en laftet stue som er påbygd og i nokså dårlig stand (id. 05160014288). Tunet består ellers av nyere tids bygningsmasse. Det er registrert et stabbur (id. 05160014289) i dyrka marka, men dette er revet. Gårdstunene ligger på den flate, oppdyrka elvesletta, øst for den markante terrassekanten opp til Rustmoen. Nordøst for Nermoen ligger Storøya som blir brukt til beite. Storøya er en del av jordbrukslandskapet på elvesletta og er dermed vurdert til å være en del av kulturmiljøet.

Figur 8: Gårdstunet på Gjota. Den sefrak-registrerte bygningen, id. 05160014288, ligger nærmest. Tatt mot N.

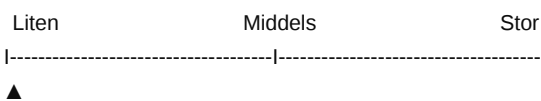
Figur 9: Gårdstunet på Nermoen til venstre. Storøya, hvor det er planlagt massedeponiområde, ligger i bakkant. Øya er bevokst med blandingskog. Tatt mot N.

Ny E6-trasé

Den planlagte E6-traseen vil ikke få innvirkning på kulturmiljøet på elvesletta da denne vil gå på furumoen i sørvest.

Verdivurdering

Kulturmiljøet består av to gårdstun med blandet bygningsmasse, noe som er et vanlig skue på Vinstra. SEFRAK-bygningene har en begrenset verneverdi og tunene har ikke bevart sin opprinnelige struktur. Det omkringliggende jordbrukslandskapet har dessuten få fysiske spor, i form av steingjerder og lignende.

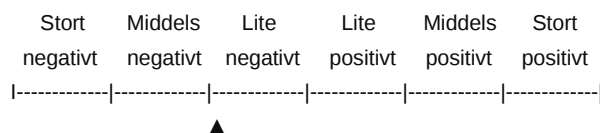

Verdi: liten

Omfangsvurdering

Kulturmiljøet ligger delvis i direkte konflikt med tiltaket da det er planlagt massedeponi på hele Storøya. Kulturmiljøet har dessuten utsikt til den planlagte kanalen og kraftstasjonen i nord. Det er ikke nevnt hvor mye masse som er planlagt lagt på Storøya, noe som gjør omfangsvurderingen vanskelig. I meldingen står det at området etter hvert vil tas i bruk som dyrket mark.

Området Nermoen-Jota-Storøya er svært flatt, og en eventuell nivåheving av landskapet her kan være svært merkbar. Her henger landskap og kulturmiljø tett sammen. Dersom nivåhevingen er markant kan tiltaket endre noe av sammenhengen mellom kulturmiljø og det omkringliggende landskapet. Samtidig vil deponiområdet på sikt framstå som dyrka mark, noe som ikke er et fremmed element i landskapet.

Omfang: Lite negativt omfang

Konsekvensvurdering

Kulturmiljø 2 har liten kulturhistorisk verdi. Omfanget er vurdert til å være lite negativt. Samlet konsekvens for kulturmiljø 2 er da følgende:

Ubetydelig til liten negativ konsekvens (0/-)

Avbøtende tiltak

En bør vurdere å begrense mengden overskuddsmasse i dette området slik at landskapet her ikke vil endre karakter i vesentlig grad.

4.4. KM 3: KULLGROPENE PÅ FURUMOENE

Kulturmiljø 3 omfatter kullgroper og fangstgroper på furumoene nord og sør for Vinstraelva. Her er det registrert svært mange kullgroper, og flere av dem er undersøkt i forbindelse med reguleringsplaner for grusuttak og næringsområder. I forbindelse med ny E6-trasé har Riksantikvaren gitt dispensasjon fra fredningen for flere av kullgropene på furumoene.

De undersøkte kullgropene har rektangulær, sirkulær og kvadratisk bunnform. Alle vedartsanalyser viser furu, og dateringene ligger innenfor AD 1000-1480 (Larsen 2009:133). Undersøkelsene har også vist at flere av kullgropene er gjenbrukte fangstgroper. Jan Henning Larsen mener at den store produksjonen av kull trolig har sammenheng med at det er ført store mengder jern hit i middelalderen fra seterstrøkene, blant annet fra Skåbu hvor det er registrert mange jernvinneanlegg.

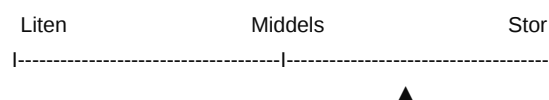
Områdets beliggenhet ved møtet mellom elvene Vinstra og Lågen er strategisk, og det har antagelig foregått bearbeidelse av jern på gardene i området. Groper knyttet til jernutvinning finnes gjerne i utmarka, mens smiekullgroper vanligvis er mer knyttet til bosetningsområdene slik som på Lomoen og Rustmoen (Larsen 2010).

Ny E6-trasé

Den nye E6-traseen er planlagt å gå tvers gjennom Rustmoen og det er som nevnt gitt dispensasjon fra fredningen for mange av kullgropene. I KU for E6 Ringeby-Otta: Kulturminner og kulturmiljøer i Nord-Fron kommune, er omfanget av E6-utbyggingen vurdert til å være middels til stort negativt.

Verdivurdering

Kullgroper er et massemateriale i Oppland, og det er registrert flere kullfremstillingsanlegg på Vinstra. Det er likevel mengden kullgroper som gjør dette området spesielt. Området har stor kunnskapsverdi og stor opplevelsesverdi. Masseuttak og næring har ført til at mange av kullgropene er fjernet. Selv om de aller fleste er gravd ut og kildeverdien er sikret, har dette medført at opplevelsesverdien er redusert. I tillegg vil ny E6-trasé dele furumoen i to og en rekke automatisk fredete kulturminner må fjernes, noe som på sikt vil forringe verdien av kulturmiljøet enda mer.

Verdi: Middels til stor

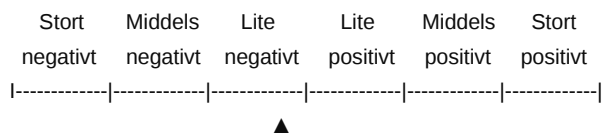
Omfangsvurdering

Kullgropene på furumoene ligger godt hevet over både Vinstraelva og Lågen, og vil dermed ikke rammes direkte av inngrepene ved Vinstraelvas utløp. Furuskogen bidrar også til at innsynet til det planlagte kraftverket vil være begrenset. Kullgropene på nordsiden av Vinstraelva ligger trukket unna det planlagte massedeponiområdet og vil ikke rammes verken direkte eller indirekte. Det er planlagt en anleggsveg langsmed kraftlinjene, nord for Vinstraelva, men denne ligger i god avstand til de kjente

Figur 10: Kullgrop id. 138210, ble påvist i forbindelse med § 9-undersøkelsen. Det samme gjelder kullgrop, id. 138209. Tatt mot NO.

kullgropene. Det er videre planlagt anleggsveg på sørsiden av Vinstraelva, fram til kraftstasjonen. Denne er heller ikke i konflikt med automatisk fredete kulturminner, da disse ligger vesentlig høyere i terrenget; på elveterassen.

Omfang: Intet

Konsekvensvurdering

Kulturmiljø 3 er vurdert til å ha middels til stor verdi og omfanget er vurdert til å være intet. Konsekvensen blir da:

Ubetydelig (0)

4.5. KM 4: YTRE ODDEN (246/66)

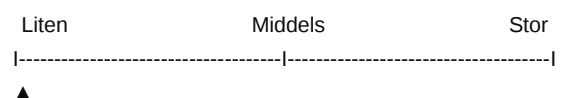
Ytre Odden (246/66) ligger nord for Vinstraelva. Her er det registrert flere SEFRAK- bygninger, et mindre stabbur (id. 05160013102), landbruksbygning (id.

05160013103), stue fra 1800-tallet (id. 05160013104), stabbur fra 1800-tallet (id.05160013101), stabbur fra begynnelsen av 1800-tallet (id. 05160013100). Flere av bygningene er imidlertid fjernet og inkorporert i Vinstra hyttetun som ligger lenger ut på odden, sørøst for Ytre Odden.

Tidligere lå det to mindre bruk lenger ute på odden, men de ble tatt av Stor-Ofsen. I dag er det et noe åpent, gresslendt område hvor brukene lå.

Verdivurdering

Det er få bygninger av kulturhistorisk verdi igjen på gårdstunet. Bygningene er fjernet fra sin opprinnelige kontekst og kan ikke sies å ha stor opplevelsesverdi eller kunnskapsverdi, selv om bygningene er i bruk og til glede for turister på Vinstra hyttetun.

Verdi: Liten

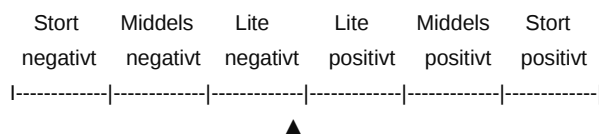
Omfangsvurdering

Kulturmiljøet ligger ikke i direkte konflikt med tiltaket. Det ligger imidlertid i nærheten av massedeponiområdet som planlegges på nordsiden av Vinstraelva, og kan bli påvirket indirekte som følge av skjemming eller lignende. I følge meldingen vil området bli utformet og pleiet i nært samarbeid med grunneier og med hjelp av landskapsarkitekt. På tiltaksskissen ser det ut til å ligge en vegetasjonsbuffer mellom Ytre Odden og

Figur 11: Sefrak-bygninger flyttet fra Ytre Odden til Vinstra hyttetun. Det er uvisst hvilke bygninger det er snakk om. Tatt mot henholdsvis N og Ø.

deponiområdet. Når det gjelder brukene som har ligget ute på odden, er det få spor som viser den kulturhistoriske aktiviteten her. Majoriteten av området har vokst igjen med furuskog. Et deponiområde vil ikke endre oppfattelsen av kulturmiljøet.

Omfang: Intet

Konsekvensvurdering

Liten kulturhistorisk verdi sammenstilt med intet omfang, gir følgende konsekvens:

Ubetydelig (0)

4.6. KM 5: SØDORPKYRKJA

Sørdorpkyrkja, *id. 85035*, ligger på vestsiden av Lågen ved Sundbrua. Kirka er en tømret korskirke og er listeført. Alle kirker bygd mellom 1650 og 1850 anses som verneverdige og listeførte. Den var ferdig utvendig i 1756 og innvendig i 1763, men årstallet 1852 er også brukt som sluttår. Byggmestrene var Erland Bryn og Hans Sæter. I 1886 ble det vedtatt å flytte kirka fra Sørdorp til vestsiden av Lågen der prestegården lå. Sentrum hadde forskjøvet seg i nordlig retning og det var flere som mente at kirka burde ligge mer sentralt til. Kirka var i dårlig stand og selv lenge etter vedtaket, ble det diskutert hvorvidt det burde bygges ny eller om den burde flyttes. Valget falt til slutt på flytting og i 1910 sto den ferdig slik den står i dag (Øvrelid 1987:111, 386-288). Se for øvrig punkt 4.12.

Verdivurdering

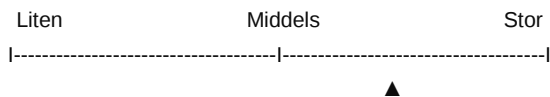
Selve kirka er verneverdig og har arkitektonisk og kulturhistorisk verdi. Den ble flyttet på begynnelsen av 1900-tallet og står derfor ikke i sin opprinnelige kontekst. Dette bidrar til å redusere verdien. Kirka er viktig for lokalmiljøet som samlingssted og tradisjonsbærer.

Figur 13: Södorp kyrkje. Tatt mot NV.

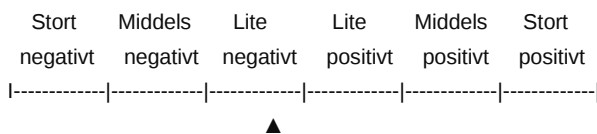
Figur 12: Utsikt fra Södorp kyrkje. Utløpet av Vinstraelva kan skimtes i sør. Tatt mot SØ.

Verdi: middels til stor

Omfangsvurdering

Søndorp kyrkje ligger ikke i direkte konflikt med tiltaket. Kirka ligger imidlertid svært eksponert til og den planlagte flomvollen, kraftstasjonen og demningen er synlig fra kirken. Flomvollen stopper ved Sundbrua. Tiltaket kan ikke sies å endre den historiske lesbarheten til kulturmiljøet eller virke skjemmende i noen særlig grad, se figur 12 for utsiktsbilde.

Omfang: Lite negativt til intet

Konsekvensvurdering

Kulturmiljø 5 er vurdert til å ha middels til stor verdi og omfanget er vurdert til å være lite til intet. Konsekvens blir da:

Ubetydelig til liten negativ konsekvens (0/-)

4.7. KM 6: SUNDET

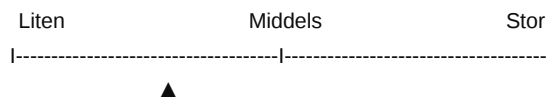
Kulturmiljøet består av tunet på Sundet (245/1) og tilknyttede jordbrukslandskap. Kulturmiljøet ligger i jordbruksområdet øst for Sorperoa.

Gårdsnavnet Sundet indikerer at plassen var sundsted over Lågen. Her var sundet for gårdene i Kvikne, Skåbu og de nord for Vinstraelva (Hovdhaugen 1974:116). Om vinteren benyttet man slede på isen. I 1780 overtok Sundet som kapellangård etter Hågå. Etter at Nord-Fron ble et eget prestegjeld i 1851 ble også Sundet prestegård. Etter at gården ble prestegård ble det besluttet at husene måtte forbedres. Det ble derfor bygd nytt våningshus her i 1855. Det gamle prestegårdshuset ble flytt til Byre hvor det ble brukt som kommunehus. Det nye våningshuset ble senere flyttet til Søndorp-Kleive i 1976 (Øvrelid 1987:200). På tunet er det registrert to SEFRAK-bygg: en stall (id. 05160013109) og et stabbur

(id. 05160013110). Begge fra 1800-tallet. Stabburet er vesentlig endret. I tillegg er det to bygninger fra rundt slutten av 1800-tallet på tunet. Sør for Sundet (245/1) ligger det to SEFRAK-bygg: et bolighus fra 1800-tallet (id. 05160011036) og et uthus (id. 05160011037). Begge er bygd i lafteverk. På beitemarka nordøst for tunet er det flere rydningsrøyser.

Verdivurdering

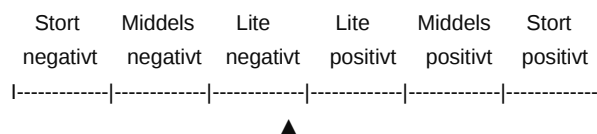
Kulturmiljøet er vanlig forekommende på Vinstra; gårdsmiljø med enkelte SEFRAK-bygninger samt nyere bygningsmasse. Gården har historie som prestegård og er viktig i lokalmiljøet. Selv om flere hus er flyttet, er tunformen delvis bevart. Det omkringliggende jordbrukslandskapet inneholder berikende elementer i form av rydningsrøyser.

Verdi: Liten til middels verdi

Omfangsvurdering

Kulturmiljøet ligger ikke i direkte konflikt med tiltaket. De mest massive inngrepene vil heller ikke være synlig fra kulturmiljøet. Dyrka marka er heller jevnt mot Lågen og det er en bratt skrent ned til elva. Heving av vannspeilet vil ikke bidra til å svekke den historiske lesbarheten til kulturmiljøet.

Omfang: Intet

Konsekvensvurdering

Kulturmiljø 6 er vurdert til å ha liten til middels verdi og omfanget er vurdert til å være intet. Konsekvensen blir dermed:

Ubetydelig (0)

Figur 15: Låven på Odegården, id. 05160012070. De to stabburene til høyre. Tatt mot NØ.

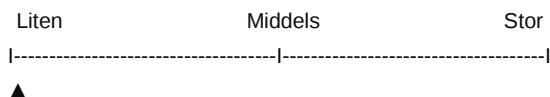
Figur 14: Stue på Odegården, id. 05160012068. Tatt mot NV.

4.8. KM 7: SUNDBRUA/SUNDSTED

Øst for Nedre Sundstugu (gnr. 245/18), der hvor Lågen smalner, ligger steinrestene av det som sannsynligvis er gamle Sundbrua eller et sundsted. Brua ble tatt av Stor-Ofsen i 1789. Den var ei pålebru på 11 brukar av stein (Sommerfeldt 1972: 133). Det tok 80 år før det ble bygd ny bru. I mellomtiden måtte en ty til sunding. I følge Øvrelid lå dette sundstedet noe lenger opp enn Sundbrua, der som Bøygen camping er nå (Øvrelid 1987:305). Hvis dette stemmer, er det restene av sundstedet som ble påvist ved befaringen og ikke restene av Sundsbrua.

Verdivurdering

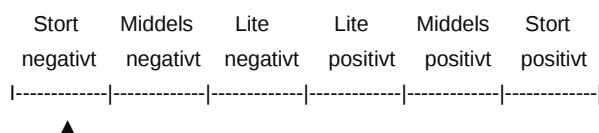
Kulturmiljøet er svært dårlig bevart og knapt nok synlig. Både kunnskaps- og opplevelsesverdien er derfor begrenset.

Verdi: Liten

Omfangsvurdering

Kulturmiljøet ligger i skråningen ned mot Lågen og en heving av vannspeilet vil kunne medføre at kulturmiljøet blir liggende delvis under vann.

Omfang: Stort negativt omfang

Konsekvensvurdering

Med en liten kulturhistorisk verdi og et stort negativt omfang vil konsekvensen bli:

Liten negativ til ubetydelig konsekvens (-/0)

4.9. KM 8: ØDEGÅRDEN

Kulturmiljøet består av gårdstunet Ødegården (279/2). Gården er skilt ut fra Hågå og ligger i jordbruksbeltet nord for Vinstra sentrum, på østsiden av Lågen.

Her er det flere SEFRAK-bygninger: Eldhus (id. 05160012069), stabbur (id. 05160012067), stabbur (id. 05160012066), låve (id. 05160012070), stall (id. 05160012071) og gammelstue (id. 05160012068). Bygningene er fra slutten av 1700-tallet opp til starten av 1900-tallet. I utkanten av tunet ligger det et våningshus som er bygget på midten av 1900-tallet.

Verdivurdering

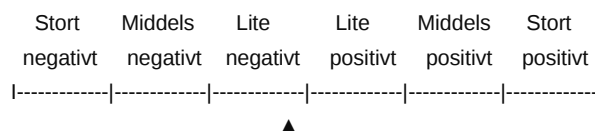
Selv om bygningene spenner fra 1700 opp til 1900-tallet, framstår tunet som helhetlig og representativt. Her er det flere bygninger med arkitektoniske kvaliteter. De er også i god fysisk tilstand. Kulturmiljøet ligger i nærhet til dagens E6.

Verdi: Middels

Omfangsvurdering

Kulturmiljøet blir ikke direkte rammet av tiltaket. Ødegården har utsikt til Lågen og Vinstra sentrum ved Sundbrua. Påvirkning vil skje i form av hevet vannspeil i Lågen, men dette vil ikke endre forståelsen eller opplevelsen av kulturmiljøet.

Omfang: Intet

Konsekvensvurdering

Kulturmiljø 8 er vurdert til å ha middels verdi. Omfanget er vurdert til å være intet. Konsekvens blir derfor følgende:

Ubetydelig (0)

4.10. KM 9: BYRE

Kulturmiljøet består av tre SEFRAK-registrerte bygninger som ligger nord for Vinstra sentrum ved bredden av Lågen. Etter at Sundbrua ble bygd opp igjen i 1867 ble dette området, Byre, senere kalt Vinstra, kommunesenter (Øvrelid 1987:349-354).

Etter at jernbanen kom i 1896 ble det et økende behov for overnattingssteder på Vinstra. Birte og Knut Amundsen kjøpte i 1905 tomt av konkurrenten Hvattum på Vinstra Hotell og bygde Amundsen hotell. Hotellet var et mindre privathotell med ti gjesterom. De aller fleste gjestene kom fra Vinstradalen da Knut Amundsen opprinnelig kom fra Skåbu. I 1939 ble hotellet renoveret. Hotellet fikk nå fjorten rom som kunne ta opp til tjuefire gjester. Det var et moderne bygg med sentralvarme og varmt og kaldt vann på alle rom, og hotellet endret status fra privathotell til hotell. Hotellet fikk mindre skader under krigen. I dag er hotellet kjent som Hollandsk gjestehus (id. 05160011015). Amundsen Hotell var lenge fast stoppested for kongefamilien når de skulle på påskeferie i Sikkildalen. De spiste frokost her før avreise til Sikkildalen og middag før de tok nattoget tilbake til Oslo (amundsenhotell.com).

I hagen ligger Byre Bad som ble etablert i 1901. Her var det badstu og karbad for bygdefolket. Amundsen kjøpte badstua i 1909 og i de senere årene er den brukt som hytte (id. 05160011016).

Nord for Amundsen Hotell ligger Gammelbanken. Bygningen var opprinnelig ei stue på gården Sygard Leine, men ble flyttet hit i 1903 og ble brukt som bank

Figur 16: Kongefamilien på Vinstra stasjon, påske 1946; den første påsketuren til Sikkildalen etter krigen. Her er de på vei bort til Amundsen Hotell for frokost. Foto: gd.no.

fram til 1953. Huset ble påbygd i 1923. Bygningen er fra siste halvdel av 1700-tallet (id. 05160011017) (Øvrelid 1987).

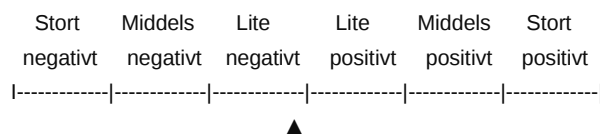
Verdivurdering

Kulturmiljøet har stor verdi som historisk dokumentasjon om Vinstra sentrums utvikling på slutten av 1800-tallet. Det har skjedd store forandringer i dette området, og disse tre gjenværende bygningene har dermed stor kulturhistorisk kildeverdi. Bygningene har imidlertid vært gjenstand for ombygninger. Nærhet til E6 og annet vegareal bidrar til å begrense opplevelsesverdien.

Omfangsvurdering

Flomvollen er planlagt opp til Sundbrua, og vil dermed ikke ligge mellom kulturmiljøet og Lågen. Lågen vil endre karakter forbi kulturmiljøet, men vil ikke endre kulturmiljøets historiske lesbarhet.

Omfang: intet

Konsekvensvurdering

Kulturmiljø 9 er vurdert til å ha middels verdi. Omfanget er vurdert til å være intet. Konsekvens blir derfor følgende:

Ubetydelig (0)

Figur 17: Gammelbanken. Tatt mot NV.

Figur 18: Hotell Amundsen og badstuen. Tatt mot S.

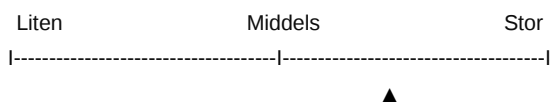
4.11. KM 10: STASJONSOMRÅDET

Kulturmiljø 11 består av tre SEFRAK-bygninger som utgjør stasjonsområdet: Stasjonsbygningen (id. 05160011004), godsbu (id. 05160011005) og pakkehuset/godshus (id. 05160011006).

Stasjonen ble åpnet i 1896 og stasjonsbygningen og godsbusen ble ferdigstilt da. Pakkehuset ble oppført i 1926. Stasjonsbygningen ble tegnet av jernbanearkitekt Paul Due, som har over 2200 tegninger i NSBs arkiv og var arkitekt for mer enn 150 større og mindre stasjonsbygninger samt andre bygninger tilknyttet jernbanens virksomhet. Stasjonsbygningen er tegnet i en overgangsstil mellom sveitserstil og nasjonalromantisk tømmerstil. I *Nasjonal verneplan for kulturminner i jernbanen* står Stasjonsbygningen og godshuset oppført som vernet gjennom reguleringsplan. I reguleringsplan for Vinstra sentrum/Nedregate er alle tre bygninger regulert til spesialområde bygningsvern.

Verdivurdering

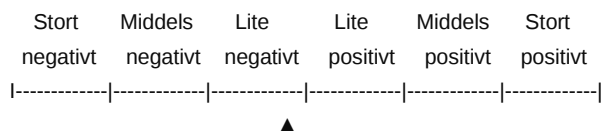
Stasjonsmiljøet utgjør en viktig del av Vinstra sentrum og tettstedets identitet. Bygningene er endret en god del, men har fremdeles arkitektonisk verdi.

Verdi: Middels til stor

Omfangsvurdering

Kulturmiljøet ligger ikke i direkte konflikt med tiltaket. Langs med Vinstra sentrum skal det etableres en flomvoll. Ved flomvollene skal det etableres parklignende grøntarealer. Dette vil ikke ha negativ innvirkning på stasjonsmiljøet. Selv om utsynet til Lågen blir begrenset, vil inngrepet ikke endre oppfattelsen av kulturmiljøet.

Omfang: Intet

Konsekvensvurdering

Med middels til stor verdi og intet omfang, blir konsekvensen for kulturmiljø 11 følgende:

Ubetydelig (0)

Figur 19: Øverst: Stasjonsbygningen på Vinstra. Nederst: Pakkehuset rett sør for stasjonsbygningen og en nedsnødd Per Gynt som ønsker velkommen til Vinstra. Begge tatt mot SØ.

4.12. KM 11: SØDORP

Som tidligere nevnt er Sødorp et jordbruksområde med flere velbevarte gårdstun og vedtaksfredete kulturminner. Kulturmiljøet består av flere forskjellige kulturminner knyttet til både innmark og utmark, og de er en del av en større sammenheng. Tiltaket Kåja kraftverk vil ha noenlunde samme fjerninnvirkning på gårdstunene og de automatisk fredete kulturminnene på Sødorp. Sødorp er derfor definert som ett kulturmiljø. Kulturmiljøet består av godt bevarte gårdstun, gravminner, helleristningsfelt og kullfremstillingsanlegg. Under vil sentrale gårder og tilknyttede kulturminner bli omtalt.

Hågå nordre (278/1) og Hågå nedre (279/1)

Gården Hågå ligger langstrakt med mange hus sentralt i Sødorp. Hågå er omtalt i et diplom fra 1310 og var allerede da delt i to gårder (Hovdhaugen 1974:36). Gården er delt i et inntun og et uttun og består av 16 bygninger, hvorav 8 er vedtaksfredete og de resterende er bevaringsverdige. De vedtaksfredete bygningene ligger på Hågå nordre, *id. 86391*. Flere av husene på tunet ble flyttet hit etter 1937 og mange av de opprinnelige husene er flyttet innad på tunet (Engen 1992:289-292). Gården er kanskje best kjent som Per Gynt-gården. I følge sagnene skal den historiske Per Gynt ha vært bruker på Hågå. Sør for Hågå nedre ligger det et gravminne med uavklart vernestatus, *id. 78053*.

Tokse øvre (284/1), Tokse nedre (185/1) og Tokse nordre (286/1)

Tokse ligger i utkanten av jordbruksområdet i Sødorp, vest for Hågå. Gården er nevnt i flere diplomer fra middelalderen, det eldste fra 1353. Gården er flere ganger nevnt som tingsted (Hovdhaugen 1974:67). I 1457 ble en Guttorm Pedersen fra nordre Fron dømt av en rett på Tokse til å betale 8 merker gull (tilsvarende verdien til fire middels gårder) for et drap (Øvrelid: 1987:41). Gården ble tidlig delt i tre gårder; Uppigard Tokse (Tokse øvre), Nigard Tokse (Tokse nedre) og Nordgard Tokse (Tokse nordre). Av disse var Nordgard Tokse den største (Hovdhaugen 1974:68, 76). Det er registrert et gravfelt nordvest for Tokse nordre, *id. 62525*. I hamnehagen nord for Tokse, ligger det et område med 7 tufter, *id. 39833*. Disse var tidligere tolket

som gravhauger, men ble omdefinert etter en kontrollregistrering i 1997. Sør for Tokse er det kullfremstillingsanlegg, *id. 90249, 90247, 90246 og 90244*. Det er flere kullfremstillingsanlegg nede på elvesletta.

Skoe (281/1 og 282/1)

På Skoegårdene er det gjort flere arkeologiske funn som indikerer en tidlig bosetning. Både en skafthulløks og helleristningene viser at det har vært aktivitet her i yngre steinalder og bronsealder. Det er, og har vært, flere gravminner rundt Skoegårdene. På Skoe er det funnet en pilspiss av jern (C35350) samt en ring av bronse (C19499) som antas å ha tilhørt en ringspenne fra førromersk jernalder. Denne ble funnet ved fjerning av en haug/tildanning av potetkjeller i 1890-årene. I 1867 ble det funnet en rekke gjenstander under flatmark på et jorde. Det ble blant annet funnet 2 tveeggede sverd, øks, pilspisser, kniv, bisset og seletøy (Hovdhaugen 1974:53). Disse finnes imidlertid ikke i KHM's gjenstandsdatabase.

Skoe er nevnt i skriftlige kilder fra middelalderen og ble antakeligvis delt allerede da (Ibid:53-54).

Kirkerøys på Sødorp id. 78006

Nord for Brandvol (175/1) ligger kirkerøysa, *id. 78006*. Det var her Sødorpkyrkja sto før 1750. I middelalderen skal det ha stått en mindre stavkirke like ved kirkerøysa. Da bisp Jens Nilsson besøkte Fron i 1575, stod stavkirka til forfalls og det var satt opp en ny kirke like ved. På Litlegård (277/1) er det funnet to biter av en kirkeklokke med inskripsjonene "SODOR" og "LOF". Etter 1750 ble arbeidet med en ny kirke påbegynt, men denne var plassert lenger nedi lia. Kirka var ferdig utvendig i 1756 og innvendig i 1763. I 1910 ble den flyttet over elva til der den står i dag (Øvrelid 1987:111).

Pilgrimsleden

Pilgrimsleden går gjennom Sødorp. Den går forbi de overnevnte gårdene og flere av kulturminnene som ligger i tilknytning til dem. Pilgrimsleden går videre nordover dalen, nokså høyt oppe i dalsiden.

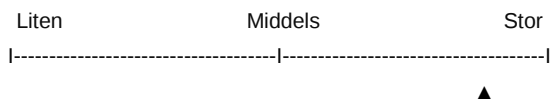
Figur 20: Utsikt fra Sodorp høsten 2010. Gården Hågå ligger i forkant. Terrenget heller bratt ned mot Vinstrasletta. En kan skimte utløpet av Vinstraehva nede på sletta. Tatt mot VSV.

Figur 21: Utsikt fra Sodorp vinteren 2011. Bildet er tatt fra skålgroppfeltet på gården Skoe. Pilgrimsleden går rett forbi her. Gården Tokse ligger omtrent midt i bildet. Herifra kan en ikke se tiltaksområdet. Tatt mot VSV.

Verdivurdering

Selv om gårdstunene ikke har like stor grad av autenticitet og enkelte automatisk fredete kulturminner er i nokså dårlig fysisk tilstand, veier kriteriene knyttet til opplevelsesverdien tyngre i dette tilfellet. Kulturminnene her gir kontinuitet og har stor tidsdybde. Kulturmiljøet har stor opplevelsesverdi, bruksverdi og kunnskapsverdi. Sødorp er et viktig kulturlandskap i et større regionalt perspektiv. Flere av kulturminnene er tilrettelagt med informasjonsskilt og tilknyttede opplevelser, dette gjelder særlig de som ligger i forbindelse med Pilgrimsleden og gården Hågå. Kulturmiljøet er viktig i den lokale verdiskapningen og i den regionale merkevarebyggingen på Vinstra.

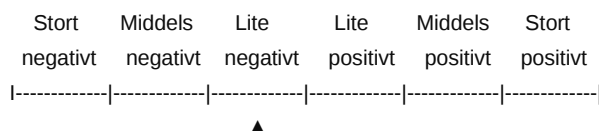

Verdi: Stor

Omfangsvurdering

Kulturmiljøet ligger trukket unna tiltaksområdet og vil ikke bli rammet direkte. Slåberget/Kleivberget i vest bidrar til at innsynet til tiltaksområdet blir begrenset. Fra Hågå kan en se utløpet til Vinstraelva, og dermed også den fremtidige kraftstasjonen og elvekanalen. Avstanden er imidlertid såpass stor at fjernvirkningen er minimal og kulturmiljøets verdi vil ikke bli redusert.

Pilgrimsleden fortsetter videre nordover Gudbrandsdalen, og dermed ut av det som er tolket som avgrensingen til KM11. Pilgrimsleden går temmelig høyt oppe i dalsiden, og med tanke på Vinstras utforming og avstand, vil ikke tiltaket få en negativ innvirkning på Pilgrimsleden.

Omfang: Lite negativt til intet omfang

Konsekvensvurdering

Kulturmiljø 11 er vurdert til å ha stor kulturhistorisk verdi. Omfanget er vurdert til å være lite negativt til intet. Sammenstilt blir da konsekvensen:

Liten negativ til ubetydelig (-/0)

5. AVSLUTTENDE KOMMENTARER

Gjennomgangen ovenfor viser at konfliktnivået mellom det planlagte Kåja kraftverk og omkringliggende kulturmiljøer, må karakteriseres som generelt lavt. Dette gjelder både direkte og indirekte innvirkning på de omtalte kulturmiljøene. Det har derfor ikke vært aktuelt å komme med forslag til avbøtende tiltak, med unntak av KM2. Vurderingene er gjort opp mot 0-alternativet; dagens tilstand i tillegg til vedtatte reguleringsplaner og reguleringsplaner på høring. Dette betyr at den planlagte E6-traseen må tas med i 0-alternativet, noe som ikke er enkelt. Der hvor konfliktnivået mellom Kåja kraftverk og kulturmiljøer i utgangspunktet er høyt, som ved KM1, bidrar E6-traseen til at de inngrep som følger av Kåja-utbyggingen, ikke vil medføre særlige negative konsekvenser for kulturmiljøene.

Kåja kraftverk er planlagt rett ved Vinstra sentrum, et utbygd område med næring, boligbebyggelse og annen infrastruktur. Området er derfor, kulturhistorisk sett, mindre sårbart ovenfor nye inngrep.

LITTERATUR OG KILDER

■ AMUNDSEN HOTELL

www.amundsenhotel.com

■ ASKELADDEN

www.askeladden.ra.no/sok

■ ANDERSEN, Ø. R.

Rapport fra arkeologisk registrering i forbindelse med ny E6 Ringebu-Otta, Statens Vegvesen. Maskinell sjakting etter automatisk fredete kulturminner i dyrka mark, Sør-Fron kommune 2008. Upublisert registreringsrapport, Oppland fylkeskommune, datert 10.6.2009.

■ BOAZ, J

Pioneers in the Mesolithic: the initial occupation of the interior of Eastern Norway. I: Boaz, J. (ed.): The Mesolithic of Central Scandinavia. Universitets Oldsaksamlings Skrifter Ny rekke nr. 22: Oslo, s. 125-152. 1998.

■ HEIN B. BJERCK (RED.), LEIF INGE ÅSTVEIT, TROND MELING, JOSTEIN GUNDERSEN, GURO JØRGENSEN OG STAALE NORMANN

NTNU Vitenskapsmuseets arkeologiske undersøkelser Ormen Lange Nyhamna. Tapir Akademisk Forlag, Trondheim, 2008.

■ ENGEN, A.

Freda bus og gardstun i Gudbrandsdalen. GLT-bok, Thorsrud AS, Lokalhistorisk forlag: Lillehammer. 1992.

■ HELLAND, A. H.

Fangst og tidleg jordbruk. I: Øvrelid, R. (red): Historia om Fron fram til 1940. Utgitt av Fron Historielag: Tretten, s. 20-28. 1987.

■ HOVDHAUGEN, E.

Gardar og slekter i Fron. Bind II: Nord-Fron. Fron historielag. 1974.

■ KARLSEN, O. G.

Før det kom folk til Fron – korleis har Gudbrandsdalen blitt til? I: Øvrelid, R. (red): Historia om Fron fram til 1940. Utgitt av Fron Historielag: Tretten, s. 9-19. 1987.

■ LARSEN, J. H.

Jervinneundersøkelser. Faglig program, bind 2. Varia 78. 2010.

Foreløpig prosjektplan. Undersøkelse av automatisk fredete kulturminner. 2010.

■ LOV OM KULTURMINNER

Lov om kulturminne av 9. juni 1978 nr 50 med endringer pr 25. juni 2004

■ NASJONAL VERNEPLAN FOR KULTURMINNER I JERNBANEN

Nasjonale verneplan for kulturminner i jernbanen. 4. utgave, ajourført pr 1. mars 2009.

■ PLAN OG BYGNINGSLOVEN

Plan- og bygningsloven av 14. juni 1985 nr 77 med endringer pr 5. august 2009.

■ **PRESCOTT, C.**

Skålgrop. I: Østmo, E. & L. Hedeager (red.): Norsk arkeologisk leksikon. Pax Forlag AS: Oslo, s. 331.2005.

■ **RIKSANTIKVAREN**

www.riksantikvaren.no

Alle tiders kulturminner. Riksantikvarens vernestrategi. Oslo. 2005

Kulturminne og kulturmiljø i konsekvensutgreiinger. Rettleiar. Riksantikvarens rapportar nr. 31. 2003.

■ **SOMMERFELDT, W.**

Ofsen i 1789 og virkninger av den i Fron. Avhandling til embetseksamen, Geografi hovedfag, våren 1943. Utgitt av Fron Historielag. 1972.

■ **STATENS VEGVESEN**

Håndbok 140: konsekvensanalyser. 2007.

■ **ØVRELID, R.**

Historia om Fron fram til 1940. Utgitt av Fron Historielag: Tretten. 1987.

BILDER OG TABELLER

BILDER

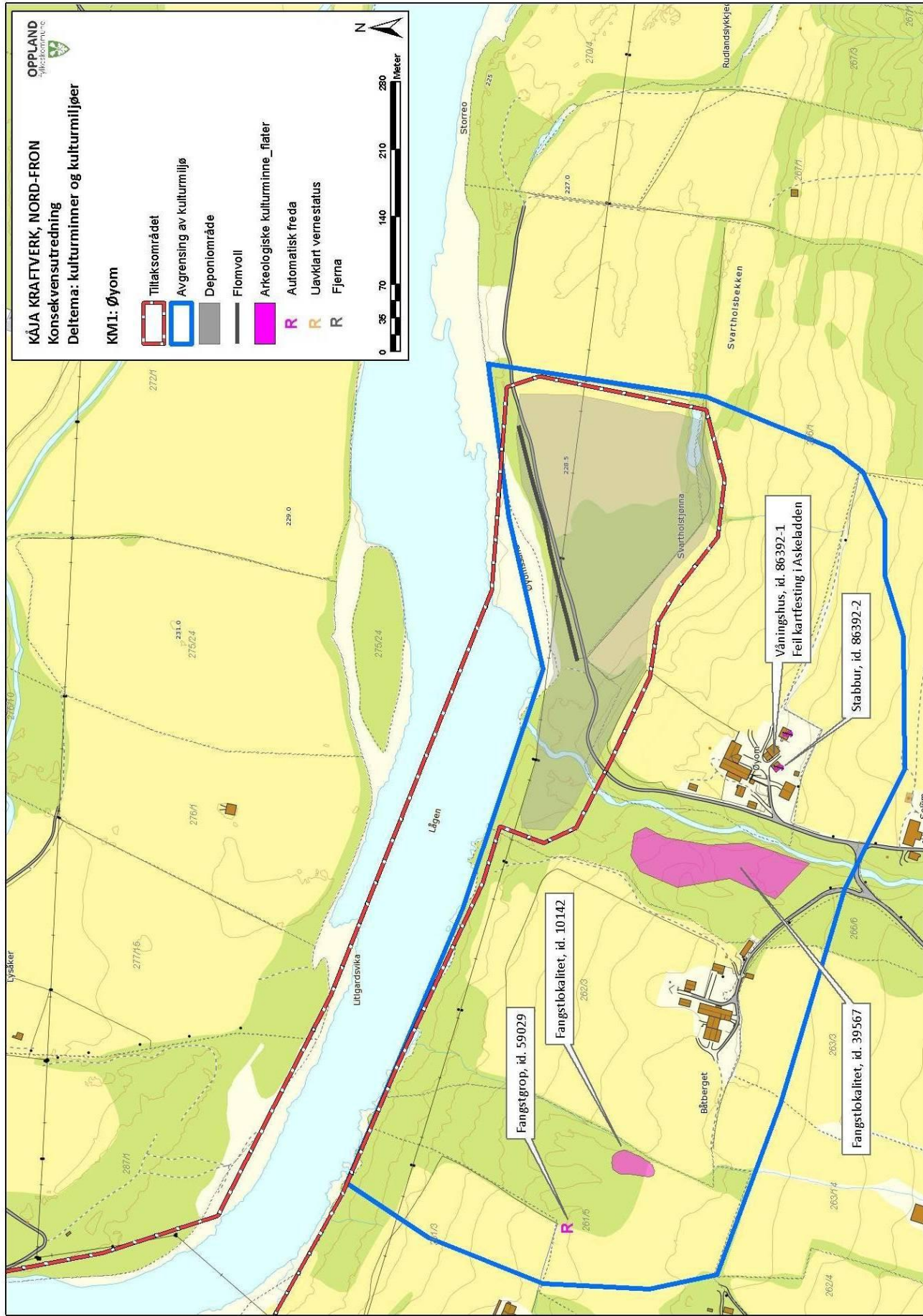
Figur 1: Tiltaksskisse. Utarbeidet av Opplandskraft DA	8
Figur 2: Konsekvensviften, hentet fra Statens vegvesens håndbok 140.	12
Figur 3: Motet mellom Vinstraelva og Lågen. KM11 Sødorp kan skimtes i bakgrunnen. Tatt mot SØ.....	14
Figur 4: Vinstra sett fra Ruste. KM1 Øyom ligger omtrent midt i bildet. Teigkampen i bakgrunnen. Tatt mot N.....	14
Figur 5: Furumo nord for Vinstraelva. Tatt mot Ø.	16
Figur 6: Dyrka mark nedenfor KM1 Øyom. Her er det planlagt massedeponi. Den nye E6-traseen vil gå her. Tatt mot SØ.....	16
Figur 7: Foto tatt mot tunet på Øyom fra området hvor det er planlagt å legge overskuddsmasse. Det brune huset er det fredete våningshuset, id. 86392-1. Tatt mot S.	19
Figur 8: Gårdstunet på Gjota. Den sefrak-registrerte bygningen, id. 05160014288, ligger nærmest. Tatt mot N.	21
Figur 9: Gårdstunet på Nermoen til venstre. Storøya, hvor det er planlagt massedeponiområde, ligger i bakkant. Øya er bevokst med blandingsskog. Tatt mot N.....	21
Figur 10: Kullgrop id. 138210, som ble påvist i forbindelse med § 9-undersøkelsen. Tatt mot NØ.....	23
Figur 11: Sefrak-bygninger flyttet fra Ytre Odden til Vinstra hyttetun. Det er uvisst hvilke bygninger det er snakk om. Tatt mot henholdsvis N og Ø.....	24
Figur 12: Utsikt fra Sødorp kyrkje. Utløpet av Vinstraelva kan skimtes i sør. Tatt mot S.....	25
Figur 13: Sødorp kyrkje. Tatt mot NV.	25
Figur 14: Stue på Ødegården, id. 05160012068. Tatt mot NV.....	27
Figur 15: Låven på Ødegården, id. 05160012070. Tatt mot NØ.....	27
Figur 16: Kongefamilien på Vinstra stasjon, påska 1946; den første påsketuren til Sikkilsdalen etter krigen. Her er de på vei bort til Amundsen Hotell for frokost. Foto: gd.no.....	29
Figur 17: Gammelbanken. Tatt mot NV.....	30
Figur 18: Hotell Amundsen og badstuen. Tatt mot S.....	30
Figur 19: Øverst: Stasjonsbygningen på Vinstra. Nederst: Pakkhuset rett sør for stasjonsbygningen og en nedsnodd Per Gynt som ønsker velkommen til Vinstra. Begge tatt mot SØ.	31
Figur 20: Utsikt fra Sødorp høsten 2010. Gården Hågå ligger i forkant. Terrenget heller bratt ned mot Vinstrasletta. En kan skimte utløpet av Vinstraelva nede på sletta. Tatt mot VSV.	33
Figur 21: Utsikt fra Sødorp vinteren 2011. Bildet er tatt fra skålgrovfeltet på gården Skoe. Pilgrimsleden går rett forbi her. Gården Tokse ligger omtrent midt i bildet. Herifra kan en ikke se tiltaksområdet. Tatt mot VSV.	33

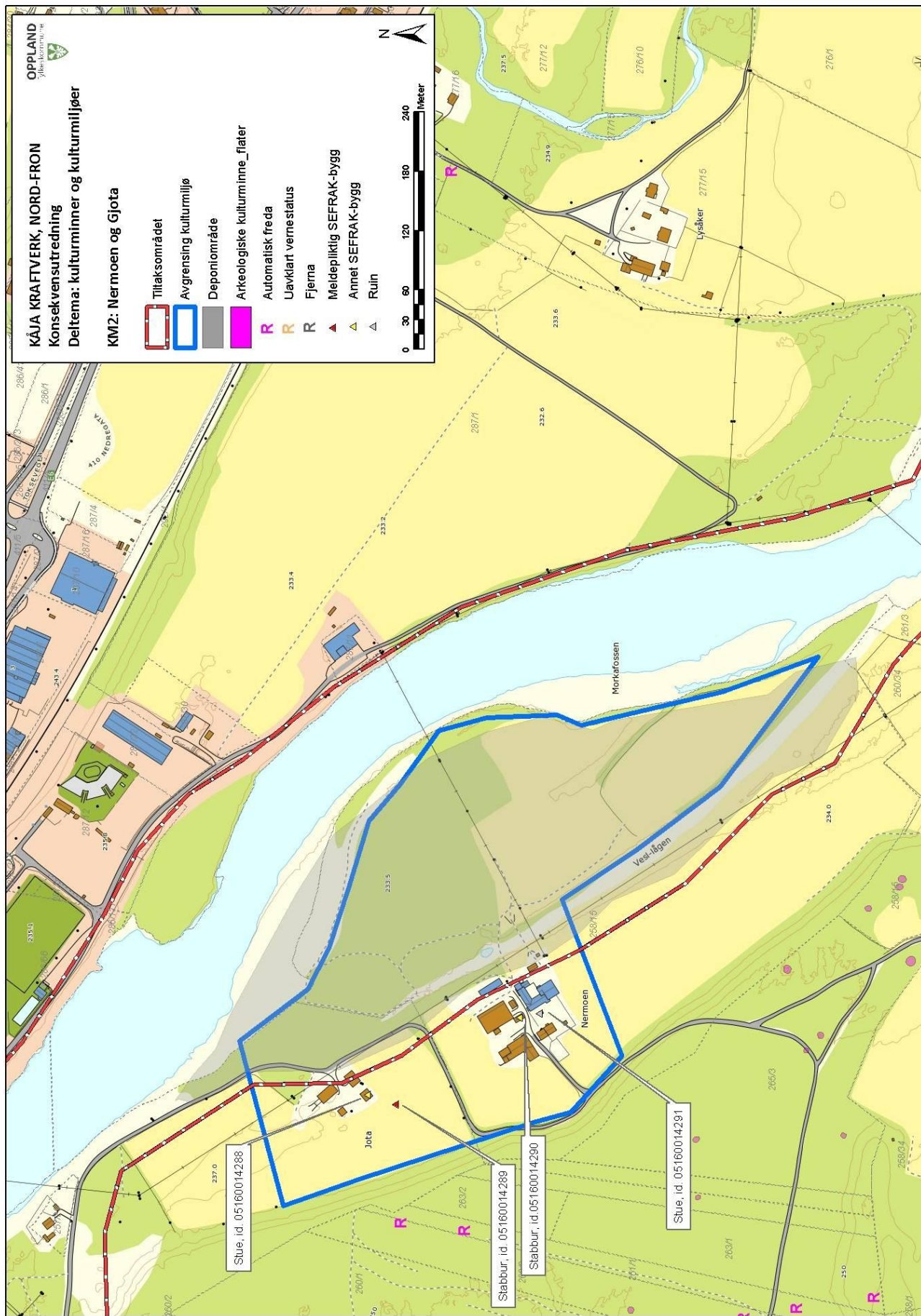
TABELLER

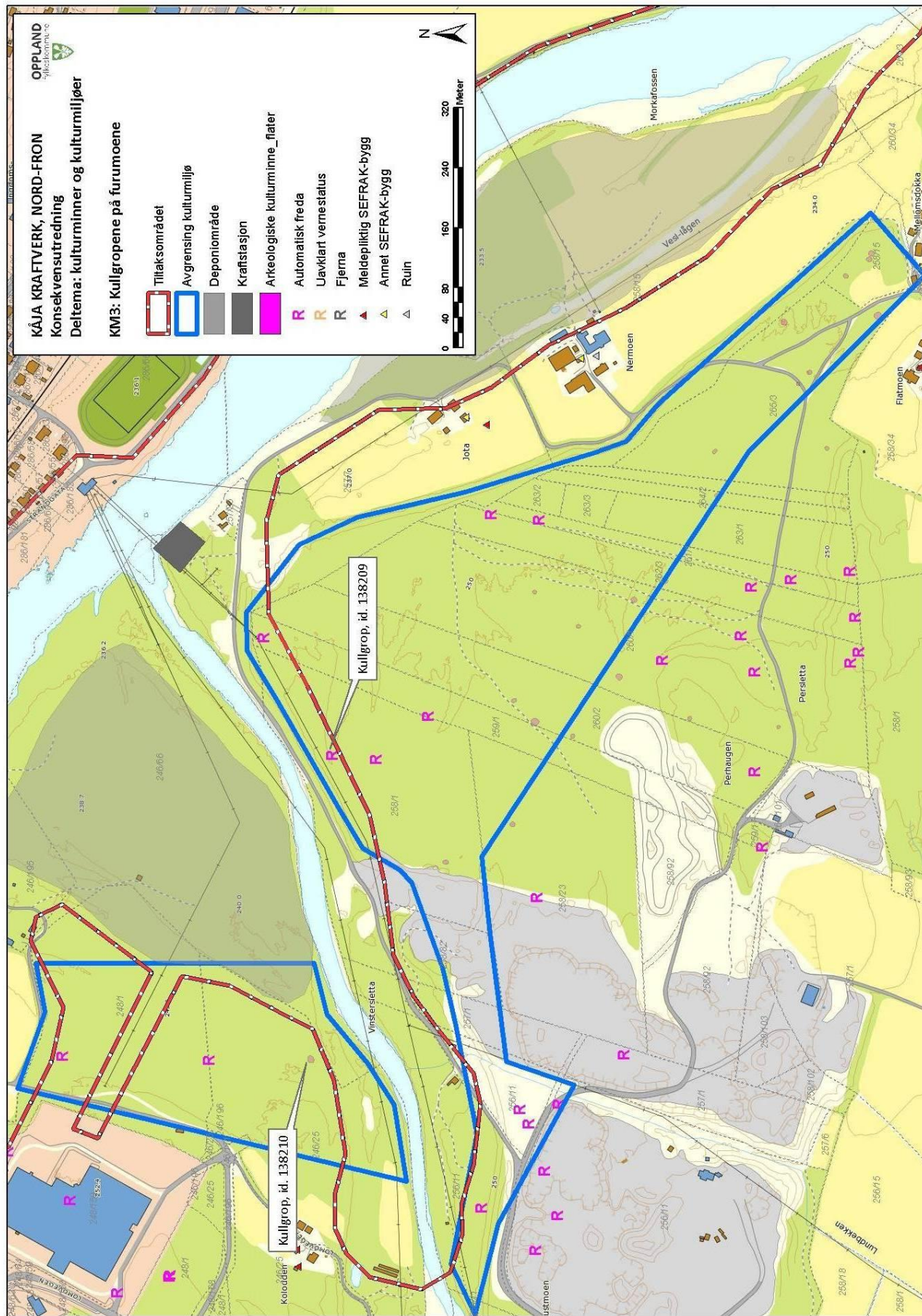
Tabell 1: Oppsummeringstabell.....	5
Tabell 2: Periodebetegnelser med utgangspunkt i Bjerck et al.- 2008, med visse endringer.	13

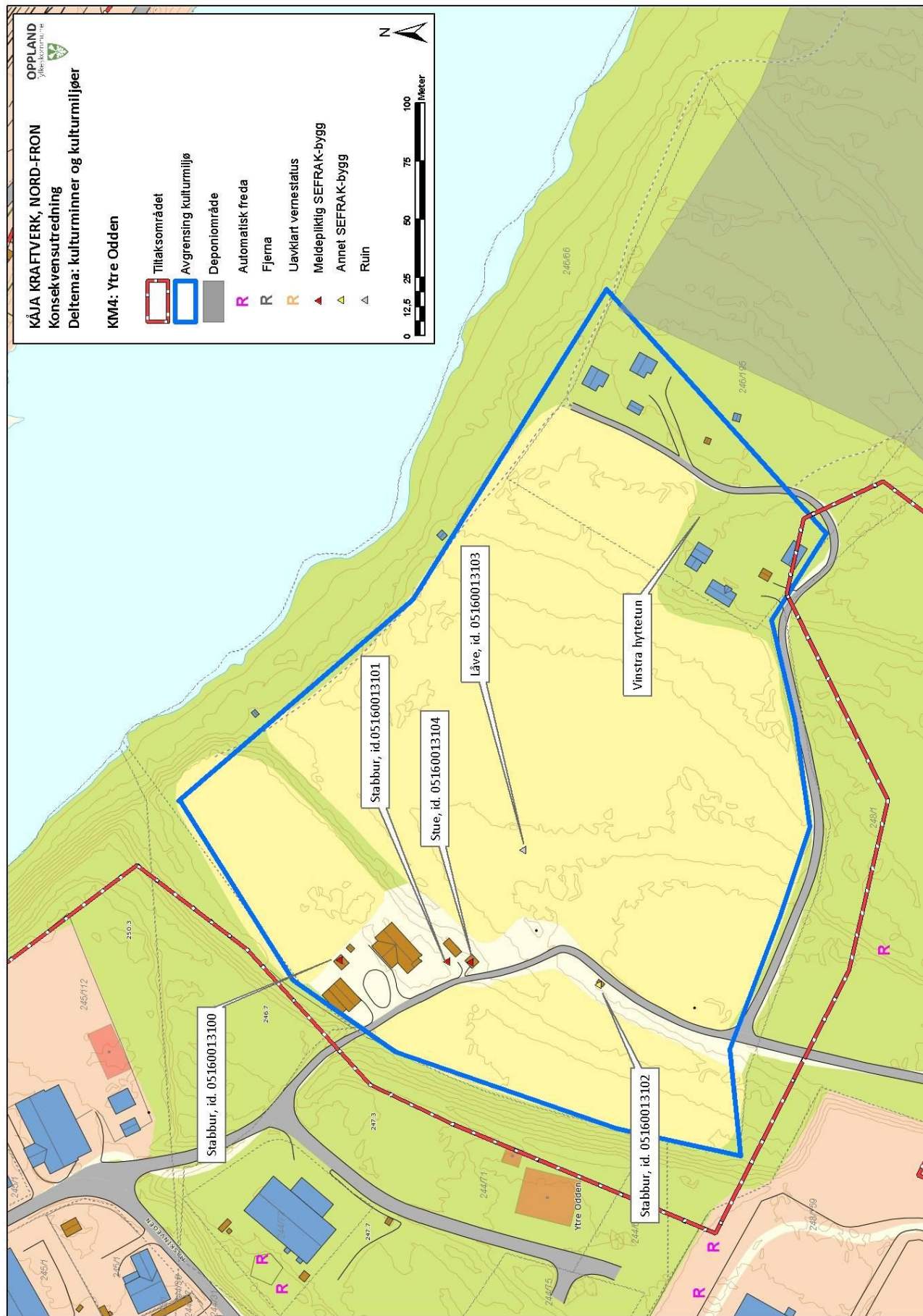
VEDLEGG

Vedlegg 1: Kart over de ulike kulturmiljøene

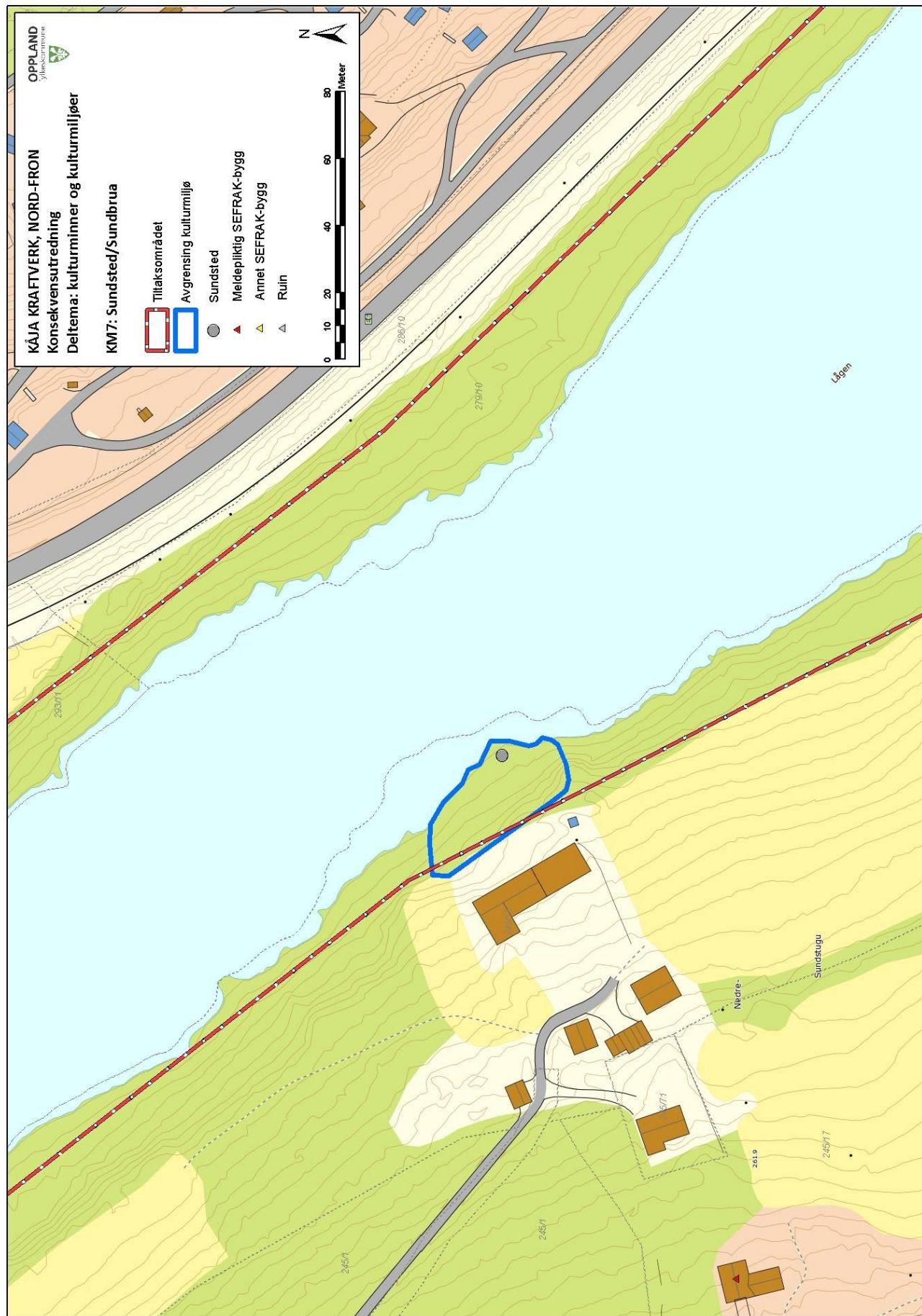

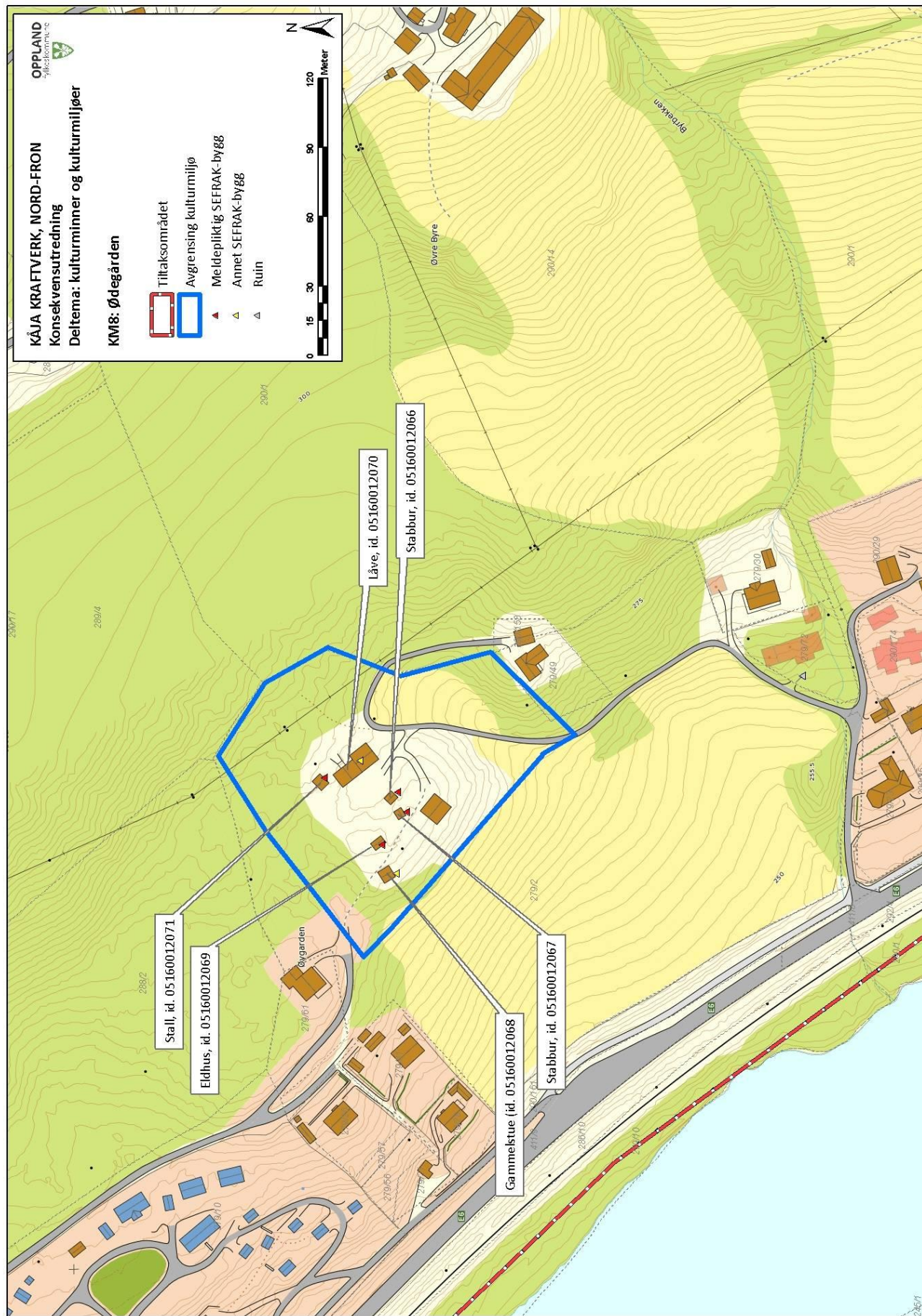

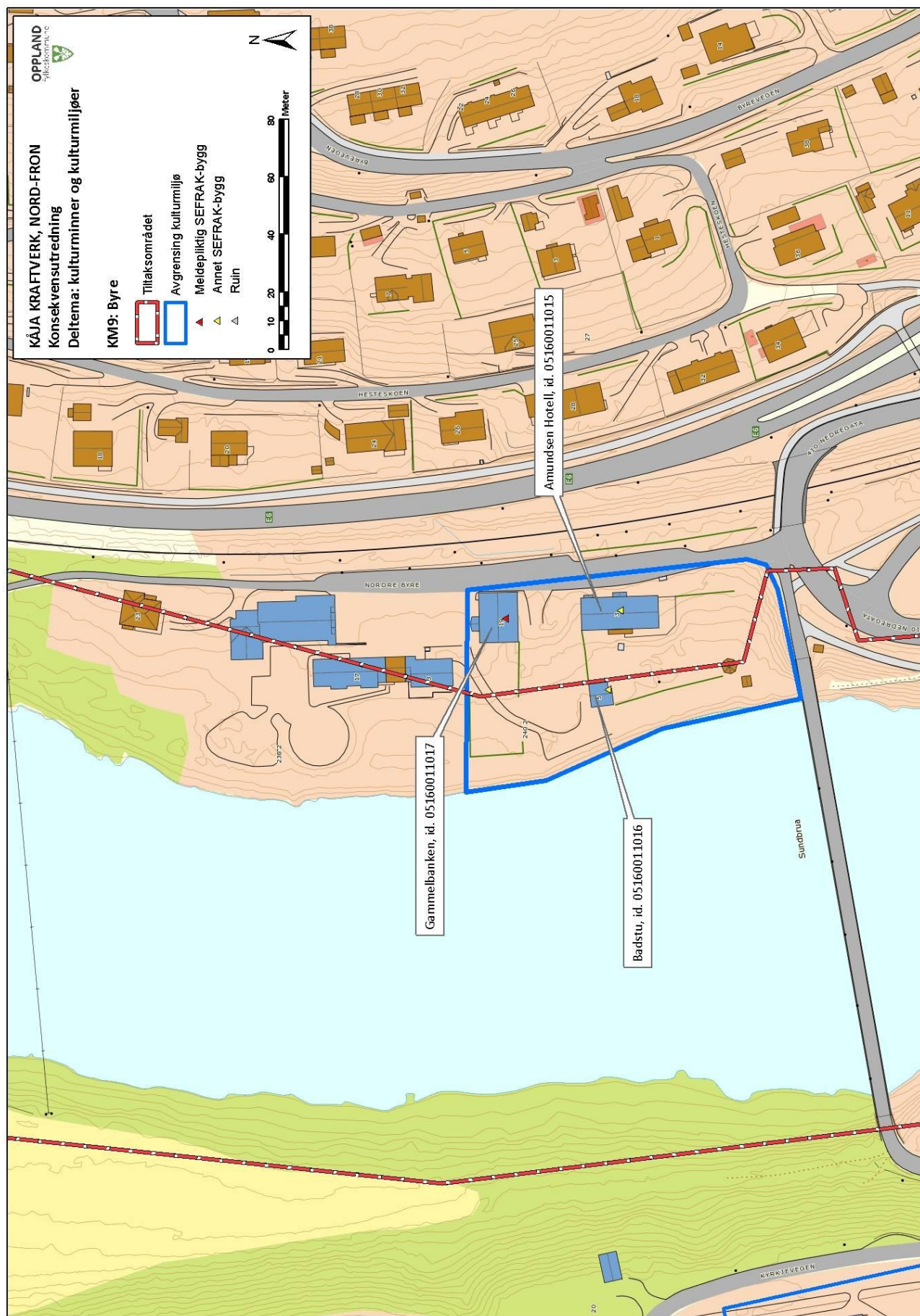

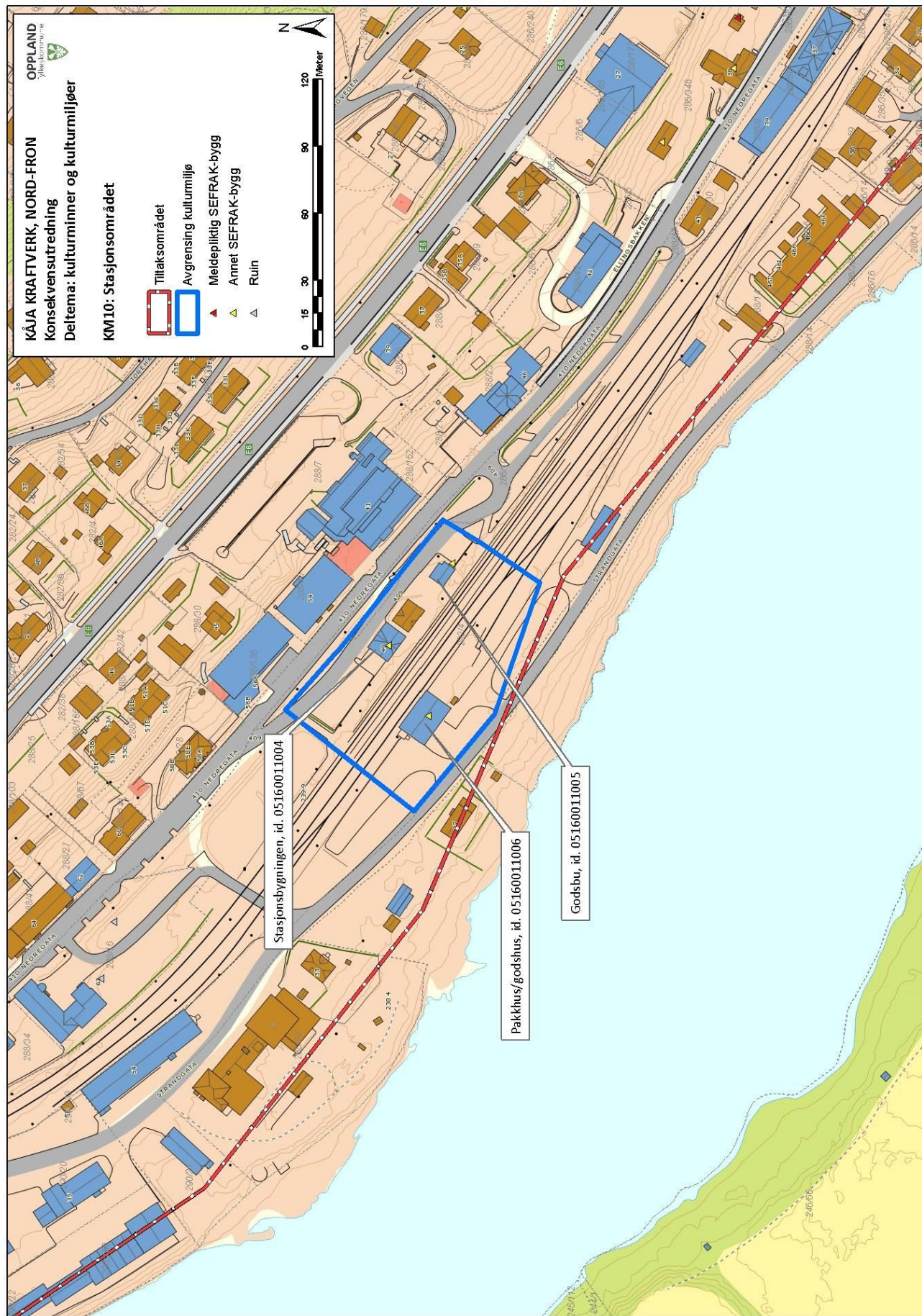

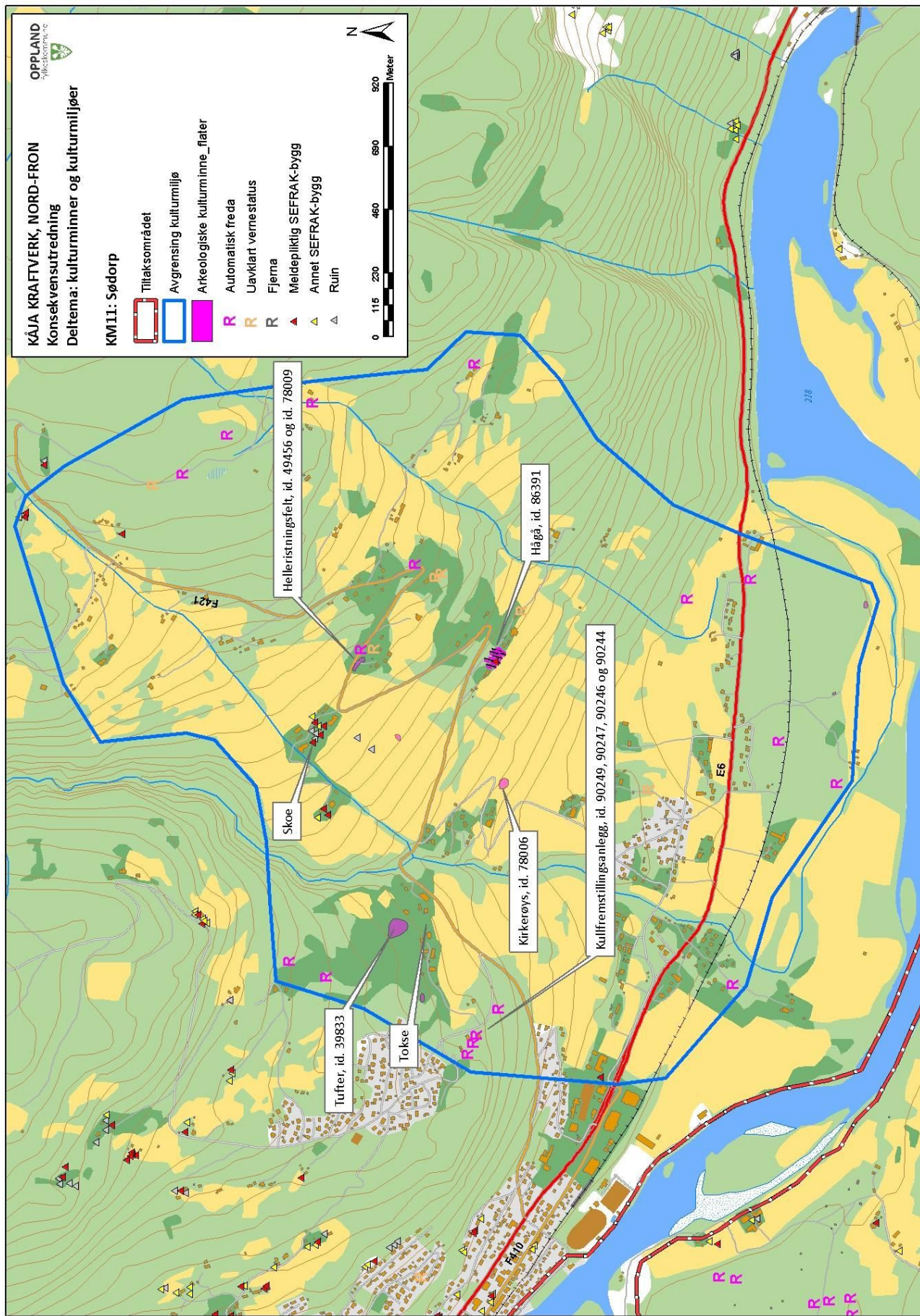

VEDLEGG 2: TABELL, VERDIKRITERIER

Type kulturmiljø	Liten verdi	Middels verdi	Stor verdi
Fornminner/ samiske kultur- minner (automa- tisk fredet)	- Vanlig forekom- mende enkeltobjek- ter ute av opprinne- lig sammenheng	- Representative for epoken/ funksjonen og inngår i en kontekst eller i et miljø med noe tidsdybde. - Steder det knytter seg tro/tradisjon til	- Sjeldent eller spesielt godt eksempel på epoken/funk- sjonen og inngår i en svært viktig kontekst eller i et miljø med stor tidsdybde - Spesielt viktige steder som det knytter seg tro/tradisjon til
Kulturmiljøer knyttet til pri- mærnæringene (gårdsmiljøer/ fiskebruk/ småbruk og lignende)	- Miljøet ligger ikke i opprinnelig kontekst - Bygningsmiljøet er vanlig forekom- mende eller inne- holder bygninger som bryter med tunformen - Inneholder byg- ninger av begrenset kulturhistorisk/ arkitektonisk betydning	- Miljøet ligger delvis i opp- rinnelig kontekst. - Enhetlig bygningsmiljø som er representativt for regionen, men ikke lenger vanlig og hvor tunformen er bevart. - Inneholder bygninger med kulturhistorisk/ arkitek- tonisk betydning	- Miljøet ligger i en opprinne- lig kontekst. - Bygningsmiljø som er sjeldent eller særlig godt eksempel på epoken/funk- sjonen og hvor tunformen er bevart - Inneholder bygninger med stor kulturhistorisk/ arkitek- tonisk betydning
Kulturmiljøer i tettbygde om- råder (bymiljøer, boligområder)	- Miljøet er vanlig forekommende eller er fragmentert - Inneholder byg- ninger som har begrenset kultur- historisk betydning	- Enhetlig miljø som er re- presentativ for epoken, men ikke lenger vanlig - Inneholder bygninger med arkitektoniske kvaliteter og/eller kulturhistorisk betydning	- Enhetlig miljø som er sjel- dent eller særlig godt eksempel på epoken. - Inneholder bygninger med spesielt store arkitektoniske kvaliteter og/eller av svært stor kulturhistorisk betydning
Tekniske og indu- strielle kulturmil- jøer og rester etter slike (indu- stri, samferdsel)	- Miljøet er vanlig forekommende - Inneholder byg- ninger uten spesielle arkitekto- niske kvaliteter	- Miljøet er representativt for epoken, men ikke lenger vanlig - Inneholder bygninger med arkitektoniske kvaliteter	- Miljøet er sjeldent og et spesielt godt eksempel på epoken - Inneholder bygninger med spesielt store arkitektoniske kvaliteter
Andre kultur- miljøer (miljøer knyttet til spesi- elle enkeltbyg- ninger, kirker, kulturlandskap, parker og lignende)	- Miljøet er vanlig forekommende og/ eller fragmentert - Bygninger uten spesielle kvaliteter - Vanlig kulturland- skap med endret topografi	- Miljø som er representativt for epoken, men ikke lenger vanlig - Bygninger/objekter med arkitektoniske/kunstneriske kvaliteter - Vanlig kulturlandskap med noe endret topografi	- Miljø som er sjeldent og/eller et særlig godt eksempel på epoken. - Bygninger/objekter med svært høy arkitektonisk/ kunstnerisk kvalitet - Sjeldent/gammelt kulturlandskap

VEDLEGG 3: TABELL, OMFANGSKRITERIER

	Stort positivt omfang	Middels positivt omfang	Lite/intet omfang	Middels negativt omfang	Stort negativt omfang
Kulturminner og -miljøers¹ endring og lesbarhet	Tiltaket vil i stor grad bedre forholdene for kulturminner/ miljøer Tiltaket vil i stor grad øke den historiske lesbarheten	Tiltaket vil bedre forholdene for kulturminner/ miljøer Tiltaket vil bedre den historiske lesbarheten	Tiltaket vil stort sett ikke endre kulturminner/ miljøer Tiltaket vil stort sett ikke endre den historiske lesbarheten	Tiltaket vil medføre at kulturminner/ miljøer blir skadet Tiltaket vil redusere den historiske lesbarheten	Tiltaket vil ødelegge kulturminner/ miljøer Tiltaket vil ødelegge den historiske lesbarheten
Historisk sammenheng og struktur	Tiltaket vil i stor grad styrke den historiske sammenhengen mellom kulturmiljøer og deres omgivelser Tiltaket vil i stor grad forsterke historiske strukturer	Tiltaket vil styrke den historiske sammenhengen mellom kulturmiljøer og deres omgivelser Tiltaket vil forsterke historiske strukturer	Tiltaket vil stort sett ikke endre den historiske sammenhengen mellom kulturmiljøer og deres omgivelser Tiltaket vil stort sett ikke endre historiske strukturer	Tiltaket vil svekke den historiske sammenhengen mellom kulturmiljøer og deres omgivelser Tiltaket vil redusere historiske strukturer	Tiltaket vil bryte den historiske sammenhengen mellom kulturmiljøer og deres omgivelser Tiltaket vil ødelegge historiske strukturer